Podivná jednota

Gustáv Husák a mocenskopolitické zápasy v KSČ na příkladu prezidentské otázky (1969–1975)¹

Michal Macháček

„Procházel hradními komnatami a určitě vychutnával závratnost faktu, že je zde, v sídle českých králů, právě on, Slovák z Dúbravky, se svým podivným životopisem.“² Takto se vciťoval disident Milan Šimečka do mysli Gustáva Husáka, třikrát zvoleného (1975, 1980 a 1985) a jediného československého prezidenta slovenské národnosti, který zastával tento úřad čtrnáct a půl roku, nejdéle po Tomáši Garriguovi Masarykovi. Z hlediska tehdejší hierarchie politické moci měl sice Husák zajištěno významnější postavení funkcí generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa, přesto o prezidentský úřad usiloval, jednak z prestižních důvodů, ale hlavně kvůli upevnění vlastní politické pozice, případně aby nedopustil mocenský vzestup někoho jiného. Pražský hrad byl však svírán v siločarách vícero zájmů a cesta k získání této lukrativní domovské adresy nebyla přímočará, jak se na první pohled mohlo tehdy a může i dnes zdát. Šimečkův výrok proto není daleko od pravdy.

1 Tato studie vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12 „Historie v interdisciplinární perspektivě“, podprogram „Společnost, kultura a komunikace v českých dějinách“. Stručná výtahová verze byla publikována v denním tisku: VLASÁK, Zbyněk (ed.): Historik Michal Macháček píše o Gustávu Husákovi: Boj o Hrad. In: *Právo*, příloha „Salon“ (28.5.2015), s. 5.

2 ŠIMEČKA, Milan: *Konec nehybnosti*. Praha, Lidové noviny 1990, s. 7.

Husák, Svoboda, „realisté“ a „zdravé jádro“

Husákovo jméno se objevilo již v souvislosti s prezidentskou volbou po pádu Antónína Novotného v březnu 1968,¹ kdy byl nakonec zvolen armádní generál Ludvík Svoboda, se kterým se Husák zběžně znal z prvních poválečných let.² Spojovala je účast na odboji a následné postižení perzekucí z let padesátých. Začátkem dubna 1968 jmenoval Svoboda Husáka místopředsedou vlády, přesto oba zprvu nezaujímalí vysoké funkce v hierarchii KSČ. „Je fakt, že Svoboda mal ku mne dobrý vzťah. Z celej tej garnitúry najlepši,“ vzpomínal počátkem devadesátých let Husák. „Bol to ľudsky vzácný a seriózný človek, mal dobrý vzťah aj k slovenskej otázke. Veril mi a zrejme aj po januári 1968, keď sa stal prezidentom republiky, bol by mi doprial vysoké funkcie.“³ Svoboda se následně zasloužil o to, že se Husák stal účastníkem moskevských jednání v srpnu 1968, na kterých byl přijat známý Moskevský protokol, ale také patřil mezi přední podporovatele jeho zapojení do vrcholné politiky⁴

- 1 VIZ FELCMAN, Ondřej (ed.): *Vláda a prezident: Období pražského jara (prosinec 1967 – srpen 1968)*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. VIII/1.) Praha – Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk 2000, s. 160, dokument č. 33 – záznam vystoupení Alexandra Dubčeka na zasedání ÚV KSČ, 28.3.1968; Kdo do funkce prezidenta? In: *Rudé právo* (28.3.1968), s. 6. Tajemník ÚV KSČ Vasil Biľak referoval Sovětům, že se dá předpokládat kandidatura Ludvíka Svobody, možná Josefa Smrkovského i Gustáva Husáka, jenž disponuje „aurou mučedníka a hrdiny“. (*Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialnoj i političeskoj istorii*, Moskva (dále RGASPI), fond (f.) 495 (Komintěrn), opis (o. – inventář) 272, dělo (d. – archivní jednotka) 37 (personální spis Ludvíka Svobody), 2. tom (díl), ze záznamu rozhovoru sovětského generálního konzula v Bratislavě Ivana S. Kuzněcova s tajemníkem ÚV KSČ Vasilem Biľakem, 15.3.1968, s. 78.)
- 2 Viz *Archiv bezpečnostních složek*, Praha (dále ABS), f. Ministerstvo národní bezpečnosti, signatura (sign.) 62/2, karton (k.) 208, svazek (sv.) 1–3, novoroční přání Ludvíka Svobody Gustávu Husákovi z 1.1.1949, s. 47.
- 3 PLEVZA, Viliam: *Vzostupy a pády: Gustáv Husák prehovoril*. Bratislava, Tatrapress 1991, s. 93. Plevza působil v 70. a 80. letech v postavení oficiálního historiografa Gustáva Husáka. Počátkem 90. let spolu vedli několik rozhovorů kvůli práci na výše uvedeném titulu, který se žánrově pohybuje na pomezí životopisu a vzpomínek. Husák nakonec s textem nesouhlasil a neautorizoval jej, přesto jeho výroky se zdají být autentické, o čemž svědčí i písemné záznamy původních rozhovorů, uložené v osobním archivu Viliama Plevzy v Bratislavě.
- 4 Viz VONDROVÁ, Jitka – NAVRÁTIL, Jaromír (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Září 1968 – květen 1970*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. IV/3.) Praha – Brno, ÚSD AV ČR – Doplněk 1997, s. 33, dokument č. 177 – depeše prvního náměstka ministra zahraničních věcí SSSR Vasilije V. Kuzněcova a velvyslance v Československu Stěpana V. Červoněnka o jejich návštěvě u Ludvíka Svobody, 7.9.1968; *Rossijskij gosudarstvennyj archiv novejšej istorii*, Moskva (dále RGANI), f. 5 (Apparat CK KPSS), o. 109 (Meždunarodnyj otděl CK KPSS), d. 11 999 (personální spis Gustáva Husáka), ze záznamu o rozhovoru s diplomatem Milanem Klusákem, 10.9.1968, s. 130 (Klusák byl také zetěm prezidenta Svobody). Husákův spis v Ruském státním archivu soudobých dějin se skládá z šestadvaceti svazků, které celkově čítají kolem 3500 stran a zahrnují období let 1936–1991 (sovětský zájem o Husákovu osobu rapidně narůstal s rokem 1968 a naopak klesal ve druhé polovině 80. let). Spis obsahuje zejména tiskové zprávy a výňatky z různých informativních zpráv (vzácněji celé zprávy), které se nějakým způsobem vztahují k Husákovi. Jejich původci byli hlavně pracovníci sovětského velvyslanectví v Praze či sovětského generálního konzulátu

i zvolení do čela komunistické strany namísto Alexandra Dubčeka v dubnu 1969. Společně vytvořili politický tandem a přitom si údajně slíbili, že nedopustí návrat politických procesů a nástup „ultralevice“, jak se také označovali radikálně dogmatictí komunisté, kteří plošně odmítali reformní úsilí z doby pražského jara.⁵

Prezident Ludvík Svoboda se však dostával od léta 1969 do stále větší izolace. Plně respektoval spojenectví se Sovětským svazem, avšak nejednou se neztotožnil s vnitropolitickým vývojem. Stížnosti „zdravých sil“ do Moskvy též mířily proti prezidentskému poradnímu sboru (zvláště Svobodově dceři Zoe Klusákové-Svobodové), jehož členové byli spojováni s reformisty a údajně měli na Svobodu značný vliv. Moskva a Gustáv Husák proto na prezidenta působili ve sporných momentech.⁶

Husák se začal Svobody stále více stranit a jejich vztahy ochlázaly. Navenek sice demonstroval ke Svobodovi úctu, pod fasádou oficialit se však skrýval i jistý despekt, přičemž se nezdržel pejorativních narážek v souvislosti se Svobodovým vysokým věkem. Existuje svědectví, že Husák hovořil o Svobodovi netaktně již krátce po jeho zvolení prezidentem, když nabádal bývalého velvyslance v Jugoslávii Ladislava Šimoviče, aby přijal místo prezidentova kancléře: „Čo ma pritom nemilo prekvapilo, bola Husákova čudná argumentácia: z pozície kancelára by som vraj mohol kontrolovať a aj vopred usmerňovať – čo obzvlášť zdôraznil – niekedy ‘dost slabomyseľné’ počínanie ‘senilného dedka’ a včas informovať o tom vedúce orgány,“ vzpomíná Šimovič.⁷ K tomu je ovšem nutné poznamenat, že jadrnější a pichlavá vyjádření patřila do běžného repertoáru Husákovy mluvy.

v Bratislavě. Přesnou identifikaci původce, primárního adresáta či datace není u výňatků zpráv vždy možné určit. (RGANI, f. 5, o. 109, d. 11997–12022.)

5 Jako „ultralevé“ označují funkcionáře KSČ, kteří se sdružovali kolem organizací typu Levá fronta, Klub Tribuna či Kovarská skupina. Pojmenování využívám čistě jako pomocný technický termín. K tomu viz URBÁŠEK, Pavel: Jak „pancéřové divize“ bránily socialismus: K úloze ultraradikální levice v letech 1968–1970. In: *Listy*, roč. 36, č. 4 (2006), s. 17–24. Dostupné také online z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=064&clanek=040604>.

6 Viz VONDROVÁ, Jitka (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Dokumenty ÚV KSSS 1966–1969. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. IV/4.)* Praha – Brno, ÚSD AV ČR – Doplněk 2011, s. 504, dokument č. 165 – záznam rozhovoru diplomata sovětského velvyslanectví v Praze P. Ivašutina s ředitelem Československo-sovětského institutu Václavem Králem a jeho náměstkem Čestmírem Amortem, 28.11.1969; *tamtéž*, s. 481, dokument č. 157 – záznam o rozhovoru vedoucího tiskového oddělení ministerstva zahraničních věcí SSSR Leonida M. Zamjatina s ředitelem Československého rozhlasu Bohuslavem Chňoupkem, 22.7.1969; MADRY, Jindřich: *Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969–1970 a role ozbrojených sil*. Praha, ÚSD AV ČR 1994, s. 125; RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 2. tom, ze záznamu rozhovoru s Drahomírem Kolderem (vyhotoveno 23.4.1969), s. 27. Drahomír Kolder, který byl v té době po rozhodnutí tzv. Vysočanského sjezdu KSČ odvolán z vysokých stranických funkcí, dělil jednotlivé proudy ve vedení KSČ na dubčekovce, produbčekovce (Josef Smrkovský, Čestmír Císař), centristy (Oldřich Černík), vojenskou skupinu v čele s prezidentem Svobodou, umírněné (Gustáv Husák a Lubomír Štrougal) a „zdravé síly“.

7 ŠIMOVIČ, Ladislav: Gustáv Husák. In: *Listy*, roč. 40, č. 5 (2010), s. 42; srv. NOVÁK, Ladislav: *Kancléřem tří prezidentů*. Praha, Petrklíč 2002, s. 107.

Husákovi se jednalo o vymezení politického terénu i otázku prestiže. Jako stranický vůdce sice zaujímal nejvyšší mocenskou funkci, autorita jeho úřadu však byla podkopána předcházející nejednotností komunistické strany a kritickými sovětskými postoji vůči jeho předchůdci Alexandru Dubčekovi. S tímto faktem kontrastovala pozice prezidenta Svobody, který požíval značný respekt. Gustáv Husák, ale například i Vasil Biľak, proto vyvíjeli snahu, aby úřad prvního tajemníka Ústředního výboru KSČ znovu nabyl ztracenou prestiž, což se projevovalo zvláště v symbolických rovinách.⁸

Dokumentují to i následné kroky vůči Svobodovi, které sice Husák neinicioval, ale akceptoval. Ve druhé polovině roku 1969 byl rozpuštěn pod sovětským tlakem sbor prezidentových poradců⁹ a na jaře 1972 bylo zastaveno vydávání Svobodových pamětí *Cestami života*, které straničtí ideologové hodnotili jako protistranické a zneužitelné nepřátelskou propagandou. Prezidenta uvedený přístup přirozeně velmi rozhněval, přičemž údajně padla i slova: „Syčáci! Ani s posledním kočím by si nedovolili jednat tak jako se mnou, ale já si zjednám pořádek!“ Dal si hned zavolat Gustáva Husáka, jenž na rozhorlené výtky rozpačitě reagoval vysvětlením, že se tak stalo z rozhodnutí stranického předsednictva. Obětními beránky se stali historici Miloslav Moulis, Oldřich Janeček a Karel Richter, kteří Svobodovi s prací pomáhali.¹⁰ „Pro nás všechny je situace kolem prvního dílu Tvých vzpomínek nepřijemná. Podle mého pevného názoru zavinili ji vzpomnutí tři spolupracovníci. Musíme nyní hledat východisko s nevyhnutelnou zásadovostí z hlediska linie strany a s velkým taktem k Tvé osobě a k Tvým stranickým a státním funkcím,“ napsal poté Husák Svobodovi. „Prosím, abys tak pochopil i tento můj dopis s tím, že na mé úctě k Tvé osobě i na našich starých přátelských vztazích tato epizoda nemůže nic

8 RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 2. tom, ze záznamu rozhovoru velvyslance Stěpana V. Červoněnka s tajemníkem ÚV KSČ Vasilem Biľakem (vyhotoveno 26.1.1973), s. 13; SEMJONOV, Nikolaj P.: *Trevožnaja Praga: Vospominanija sovětskogo vice-konsula v Československu (1968–1972 gg.)*. Moskva, Meždunarodnyje otnošenija 2004, s. 210; audiozáznam rozhovoru autora se Zoe Klusákovou-Svobodovou z 24.3.2015 (v osobním archivu autora).

9 Sovětské velvyslanectví konstatovalo, že na Svobodu má negativní vliv jeho blízké okolí. „Bylo by velmi důležité nalézt způsob, jak od něj pravice nacionalistické a liberalistické živly odtrhnout. K tomu je nutno vyčistit okolí prezidenta republiky, aparát prezidentské kanceláře,“ uvádělo se v memorandu, které v polovině července 1969 předložil velvyslanec v Praze Stěpan V. Červoněnko vedoucímu oddělení spolupráce s komunistickými a dělnickými stranami ÚV KSSS Konstantinu V. Rusakovovi. (VONDROVÁ, J. (ed.): *Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, sv. IV/4, s. 461, dokument č. 155 – Memorandum k některým zásadním otázkám vnitropolitické situace ČSSR.)

10 Takto na událost vzpomíná Karel Richter v předmluvě k druhému dílu Svobodových memoárů (RICHTER, Karel: *Zakázané paměti*. In: SVOBODA, Ludvík: *Cestami života*, sv. 2. Praha, Prospektrum 1992, s. 5–16, citace s. 15). Viz též PERNES, Jiří: *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha, Brána 2010, s. 297–300. Filozof Zdeněk Vašíček potvrdil z vlastní zkušenosti, že k určitým machinacím s prezidentovými memoáry ze strany historiků opravdu docházelo (VAŠÍČEK, Zdeněk: *Apořetika jako koan*. In: MUSIL, Jiří V. (ed.) a kol.: *Josef Ludvík Fischer, 6.11.1894–16.2.1973*. Olomouc, Vlastivědná společnost muzejní 2001, s. 35 n.).

Prezident republiky armádní generál Ludvík Svoboda (1895–1979) s prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska Gustávem Husákem (1913–1991) po schválení zákona o československé federaci dne 27. října 1968 na Pražském hradě (foto Vladimír Lammer, Národní archiv, fond Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka)

změnit.¹¹ Svobodovy paměti vyšly až za dvacet let. Aféra oslabilu prezidentův vliv, ale také vedla k dalšímu ochlazení vztahu s Husákem a pravděpodobně se podepsala i na prezidentovu zdraví.

Hra různých konstelací a představ o prezidentovi se vázala právě na Svobodův zdravotní stav, který se postupem času zhoršoval a také byl bedlivě sledován. Různé spekulace, přiživované západní propagandou a šířené šuškanou, ohledně změn ve vedení státu byly dávány do souvislosti s prezidentovým zdravím a údajnými mocenskými ambicemi federálního premiéra Lubomíra Štrougalu a dají se zaznamenat od léta 1969. Gustáv Husák se snažil i s dávkou ironie vyvracet tyto „fámy“ ve svých projevech: „Tak mu (Štrougalovi – pozn. autora) říkám: tak už mi řekni, kdy to bude, vždyť už bych si chtěl odpočinout. Vymýšlejí všelijaké legendy, hází to mezi lidi, že Svoboda půjde do penze, že Husák přijde na jeho místo, Štrougal

11 *Osobní archiv Zoe Klusákové-Svobodové* (Praha), dopis Gustáva Husáka Ludvíku Svobodovi z 5.4.1972, s. 3. Z dopisu cituje i Karel Richter (*Zakázané paměti*, s. 15). O otázce však bylo rozhodnuto dříve (viz RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 2. tom, z hlášení sovětského velvyslanectví v Praze, 13.4.1972, s. 15). Ambasáda kritizovala Svobodovy paměti za to, že vycházejí z „pravcově revizionistických“ pozic. Naopak se jim dostalo chvály v západních i československých exilových médiích.

na místo Husáka a potom, já nevím, jak všelijak to kombinují.“¹² „Jsme šťastní, že tam soudruh Svoboda je, a ať mu dá pánbůh zdraví sto let!“¹³ O šíření těchto zpráv mluvil Husák i na zasedáních předsednictva Ústředního výboru KSČ, kde tím prý uváděl přítomné do rozpaků.¹⁴

Nepodařilo se mi narazit na prameny potvrzující údajné aspirace Lubomíra Štrougala, jenž je též osobně nepřipouští. Naopak zprávy shromážděné mezinárodním oddělení Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu vypovídají o úzké spolupráci a vazbách dotýčných, s tím že Husák nejednou bránil Štrougala jako federálního premiéra proti námitkám Sovětů a „zdravých sil“, ba že si ho představoval a prosazoval jako svého nástupce. Přesto si Husák udržoval i vůči Štrougalovi určitou obezřetnost a některé věci si raději nechával sám pro sebe, zvláště nerad hovořil o svém vztahu k Sovětům.¹⁵

Pravda, vyskytovaly se i kritické hlasy na Husákovu adresu z řad „ultralevých“ a „zdravého jádra“, které nabádaly k izolaci Husáka od proreformních komunistů, jeho blízkých spolupracovníků, zvláště z řad předsednictva a členů Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska (Viktor Pavlenda,¹⁶ Jozef Zrak, Samuel Faltan, Anton Ťažký a další), tvořících jemu oddanou mocenskou oporu. Po počátečním odolávání, váhání i neúspěšných osobních intervencích se Husák podvolil,¹⁷ a dotyční skončili ve vrcholných funkcích a poté i v politice vůbec, což ostatně platilo i pro dalších více než tři sta tisíc vyloučených komunistů. Gustáv Husák rovněž pozvolna

12 Z projevu G. Husáka na aktivu severomoravských komunistů v Ostravě, 3.7.1969. In: HUSÁK, Gustáv: *Projevy a stati: Duben 1969 – leden 1970*. Praha, Svoboda 1970, s. 174.

13 Záznam z vystoupení Gustáva Husáka na pražské konferenci KSČ 17. dubna 1971, na němž zazněl citovaný výrok, je dostupný na webových stránkách České televize: *Historie.cs* [online], díl *Mesiáš Husák*, premiéra 25.4.2015 na ČT 24 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/215452801400016>.

14 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 008, ze záznamu o rozhovoru s redaktorem a předsedou Českého svazu novinářů Josefem Valentou z dubna 1972, s. 19.

15 Viz např. *tamtéž*, d. 12 009, ze záznamu o rozhovoru legačního rady velvyslanectví SSSR v Praze Sergeje I. Prasolova s předsedou Ústřední rady odborů Karlem Hoffmannem z 25.7.1973, s. 112; *tamtéž*, d. 12 018, ze záznamu o rozhovoru s Gustávem Husákem (vyhotoveno 10.12.1984), s. 73; též viz *Archiv Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, v.v.i.* (dále *AÚSD*), Sbírka Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970, R1, záznam rozhovoru s Lubomírem Štrougalem z 21.2.1990, s. 18; audiozáznam rozhovoru autora s Lubomírem Štrougalem z 24.11.2014 a 17.6.2015. Štrougalovo jméno se však okrajově objevilo v souvislosti s hledáním Dubčeka nástupce v čele KSČ v dubnu 1969.

16 Husák dokonce v dubnu 1969 očekával a prosazoval, aby ho Pavlenda vystřídal ve funkci prvního tajemníka ÚV KSS (VONDROVÁ, J. (ed.): *Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, sv. IV/4, s. 405, dokument č. 140 – záznam o rozhovoru sovětského konzula v Brně Vasilije I. Maljavka s ředitelem Státní banky československé Františkem Mišejem z 11.4.1969). Husákovy záměry narazily na rozhodný odpor „zdravého jádra“ a Moskvy.

17 *Tamtéž*, s. 457–459, dokument č. 154 – zpráva sovětského konzula v Brně Vasilije I. Maljavka o schůzkách konaných v Bratislavě k situaci ve vedení KSS koncem června 1969, 11.7.1969; *tamtéž*, přílohy, s. 113, dokument č. 214 – záznam rozhovoru prvního tajemníka sovětského velvyslanectví v Praze Marata N. Kuzněcova s ministrem školství slovenské vlády Matejem Lúčanem z 11.7.1969.

zcela přistoupil na sovětskou interpretaci československých událostí roku 1968, vpád cizích vojsk již nebyl pro něho „tragickým nedorozuměním“, nýbrž nutnou internacionální pomocí proti kontrarevoluci. Pohřbeno bylo i reformní úsilí. Husák se tímto způsobem cíleně a nakonec i úspěšně ucházel o nezbytnou důvěru Moskvy, která na oplátku eliminovala kritiku a osobní ambice „zdravých sil“ a „ultralevých“, jež předtím využívala jako nátlakové skupiny. Koncem května 1971 na čtrnáctém sjezdu KSČ byl Gustáv Husák jednomyslně potvrzen generálním tajemníkem strany.¹⁸

Jak se časem ukázalo, Husák nedokázal prosadit postupnou, alespoň dílčí realizaci některých stěžejních opatření (ekonomická reforma, odchod části sovětských vojsk či znovupřijetí vyloučených straníků),¹⁹ s nimiž v dlouhodobější perspektivě původně kalkuloval.²⁰ Zdá se, že přecenil své možnosti ve vztahu s Moskvou a že se sám stal obětí iluze o „dočasnosti“ vládnoucích poměrů, kterou zároveň spoluvytvářel. Nakonec na původní záměry zcela rezignoval, zpohodlněl a stal se symbolem nového režimu.

Husákova pozice byla limitována domácími faktory. Na čtrnáctém sjezdu KSČ se zformovalo jádro stranického vedení, které pak prakticky vydrželo až do konce osmdesátých let a v němž je možné s určitým zjednodušením identifikovat dvě skupiny. Do první skupiny „umírněných“ či „realistů“, jak jsou též nazýváni, patřili proreformně orientovaní, či alespoň k reformě se hlásící činitelé, kteří mocensky

18 Podrobněji k období od dubna 1969 do roku 1971 viz WILLIAMS, Kieran: *The Prague Spring and its aftermath: Czechoslovak politics 1968–1970*. Cambridge, Cambridge University Press 1997, s. 226–253; DOSKOČIL, Zdeněk: *Duben 1969: Anatomie jednoho mocenského zvratu*. Brno – Praha, Doplněk – ÚSD AV ČR 2006, s. 272–348; ŠTEFANSKÝ, Michal: Gustáv Husák – první tajemník ÚV KSČ (1969–1970). In: *Historický časopis*, roč. 63, č. 2 (2015), s. 275–289. Název Štefanského příspěvku je poněkud zavádějící, jelikož text se převážně zabývá politickými událostmi, nikoliv přímo Husákem. K politickému vývoji na Slovensku viz SIKORA, Stanislav: *Po jari krutá zima: Politický vývoj na Slovensku v letech 1968–1971*. Bratislava, Historický ústav SAV 2013, s. 163–242.

19 Drahomír Kolder, aktuálně ministr federální vlády ve funkci předsedy Výboru lidové kontroly, referoval Sovětům o rozhovoru s předsedou Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Milošem Jakešem, na kterého se prý interně obrátil v březnu 1972 Husák s otázkou, zda by nemohla být znovu přijata do KSČ část vyloučených straníků. Husákovo úsilí nenašlo pozitivní odezvu ani u členů komunistického předsednictva, které Husák též jednotlivě obcházel. (*RGANI*, f. 5, o. 109, d. 12 008, ze záznamu o rozhovoru s Drahomírem Kolderem (vyhotoveno 13.4.1972), s. 21.) Koncem října 1972 byla otevřena tato otázka na plenárním zasedání ÚV KSČ, které odmítlo přijmout „generální pardon“ pro vyloučené straníky. Husák se vyslovil pro „diferencovaný a citlivý“ přístup, přičemž *Rudé právo* publikovalo jeho vystoupení na rozdíl od jiných se značným zpožděním až 16. listopadu, a to ještě ve zkráceném znění. V této souvislosti údajně došlo ke střetu mezi Husákem a „zdravým jádrem“. (Viz PLEVZA, V.: *Vzostupy a pády*, s. 131 (viz pozn. 5); též Rozpory o taktice: Po „ideologickém“ plénu ÚV KSČ. In: *Listy*, roč. 3, č. 1 (únor 1973), s. 5–7.) Stenografický záznam ze zasedání ovšem tyto domněnky nepotvrzuje (*Národní archiv* (dále NA), Praha, f. 1261/0/1 (původní označení fondu Archiv ÚV KSČ 01) – Zasedání ÚV KSČ 1945–1989, sv. 243, archivní jednotka (arch. j.) 144, zápis ze zasedání ÚV KSČ z 26.–27.10.1972). Pokud nastaly v tomto ohledu nějaké rozpory, pak se musely odehrát leda na předcházejícím jednání předsednictva, ze kterého ovšem neexistuje stenozáznam.

20 ŠTROUGAL, Lubomír: *Ještě pár odpovědí*. Praha, Epocha 2011, s. 73 n.

těžili z vývoje československého jara 1968 a kteří volili po okupaci ústupovou taktiku, když postupně přijali sovětská stanoviska (předseda slovenské vlády Peter Colotka, místopředseda federální vlády a předseda Státní plánovací komise Václav Hůla, Gustáv Husák, tajemník ÚV KSČ a později předseda České národní rady Josef Kempný, předseda české vlády Josef Korčák, tajemník ÚV KSČ a později ministr federální vlády ve funkci předsedy Výboru lidové kontroly František Ondřích, prezident Ludvík Svoboda, předseda federální vlády Lubomír Štrougal). Druhou skupinu pak tvořilo „zdravé jádro“, odpůrci reformu a apriorní zastánci stanovisek Moskvy, se kterou většinou tajně spolupracovali již během srpnové okupace a jejíž plné důvěře se těšili (tajemníci ÚV KSČ Vasil Biľak a Jan Fojtík, předseda Ústřední rady odborů Karel Hoffmann, předseda Federálního shromáždění Alois Indra, předseda Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ a později tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš, šéfredaktor *Rudého práva* Miroslav Moc, tajemník ÚV KSČ a poté Mocův nástupce Oldřich Švestka, vedoucí tajemník KSČ v Praze Antonín Kapek, jenž postupně přešel k „realistům“). K nim lze přiřadit též tajemníka ÚV KSS Miloslava Hruškovice a prvního tajemníka slovenských komunistů Jozefa Lenárta, kteří zaujímali v politickém vývoji nejednoznačnou pozici (Husák vnímal Lenártovu svázanost s „brežněvskou skupinou“, tedy „zdravým jádrem“, o čemž zpočátku nevěděl, ale jinak se o něm vyjadřoval převážně pozitivně.)²¹ Všichni jmenovaní byli zároveň členy předsednictva, sekretariátu, nebo alespoň Ústředního výboru KSČ.

Oba tábory nebyly vnitřně jednotné a hranice mezi nimi příliš zřetelné, přičemž Gustáv Husák stále více zaujímal centristickou pozici. Z vnějšího pohledu se jednalo o těžko propustný klientelistický systém, ve kterém se dotyční drželi vzájemně v šachu. Poslušnost Sovětskému svazu, enormní úsilí o udržení jednoty (syndrom roku 1968) a společně prožitá ožehavá minulost (participace na konsolidační politice, likvidace pražského jara a jeho stoupenců) zabráňovaly i přes přítomné osobní animozity velkým rozporům.²² Platila britká, leč výstižná slova Gustáva Husáka, která vyslovil v prosinci 1987 před ostatními členy předsednictva: „Nemusíme se milovat jako buzeranti, ale musíme soudružsky spolupracovat.“²³ Až do tohoto roku

21 Viz PLEVZA, V.: *Vzostupy a pády*, s. 115.

22 K tehdejší československé vládnoucí elitě a Husákově pozici viz např. RENNER, Hans – SAMSON, Ivo: *Dejiny Česko-Slovenska po roku 1945*. Bratislava, Slovak Academic Press 1993, s. 128–129; ŠULC, Zdislav: *Psáno inkognito: Doba v zrcadle samizdatu (1968–1989)*. Praha, ÚSD AV ČR 2000, s. 17–23; ČERMÁK, Vladimír: *Operace listopad 1989: O putování české společnosti odnikud nikam a zpět a o jejím hledání cest jinudy a jinač*. Praha, Naše vojsko 2012, s. 112–117.

23 KOUDELKA, František (ed.): Husákův pád 1987: Dokumenty k oddělení funkcí prezidenta ČSSR a generálního tajemníka KSČ a k nástupu Miloše Jakeše do čela KSČ. In: *Soudobé dějiny*, roč. 7, č. 3 (2000), s. 518, dokument č. 4 – zápis z jednání předsednictva ÚV KSČ z 9.12.1987. Husák spatřoval za svým sesazením aktivizaci „zdravého jádra“, na jehož (a zvláště Biľakovu) adresu se vyjádřil po roce 1989 příkře: „Patřil k piatej kolóne, ktorú si tu Brežnev pestoval. Pil mi krv celý čas. Musel som ho držať, lebo ho držala Moskva. (...) Mal veľa tváří, ale vždy vedel nasadiť takú, akú potreboval. Prefíkane a zákerne išiel za svojimi cieľmi. On a ďalší probrežnevovskí členovia vedenia strany hrali vysokú, tajnú hru. Každý svoju, spolu jednu. (...) Brežnev považoval našich sektárskych dogmatikov za vynikajúcich

Generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák byl 22. února 1973 na Pražském hradě vyznamenán Leninovým řádem z rukou nejvyššího sovětského představitele Leonida Iljiče Brežněva. Slavnostního aktu se zúčastnili členové předsednictva ÚV KSČ: zleva Josef Kempný, Peter Colotka, Vasil Biľak, Miloslav Hruškovič, Ludvík Svoboda, Antonín Kapek, Oldřich Švestka, L. I. Brežněv, Jan Fojtík, Karel Hoffmann, Gustáv Husák, legační rada sovětského velvyslanectví Sergej I. Prasolov (jako host), Jozef Lenárt, Lubomír Štrougal, Václav Hůla a Alois Indra (fotografická sbírka Muzea dělnického hnutí, Praha)

se prakticky neprojevovala jednoznačná převaha jedné frakce nad druhou. Jak upozorňuje historik Jan Wanner, daný stav velmi vyhovoval Moskvě, která tak mohla

politikov, vyzýval ma upevniť spoluprácu s nimi. Bol by som uvítal, keby bol aspoň naznačil – Zbav sa tých ľudí – ale ani on, ani Gorbačov nič, ani len náznakom.“ Husák zároveň odmítl tezi, že by v předsednictvu existovalo „reformní křídlo“. (PLEVZA, V.: *Vzostupy a pády*, s. 123, 138, 145 a 158.) Obdobně se vyjádřili Peter Colotka a Lubomír Štrougal (*Osobný archiv Viliama Plevzy*, arch. j. 218, *Kauza Peter Colotka: Dialóg pod Slavínom*, s. 176 (jedná se o rukopis knihy rozhovorů Viliama Plevzy s Peterem Colotkou z roku 1991); ŠTROUGAL, L.: *Ještě pár odpovědí*, s. 75). Naopak příslušníci „zdravého jádra“ hodnotí ve svých memoárových textech spolupráci v předsednictvu převážně pozitivně, bez osobních invektiv a nezmiňují nějaké zásadní rozpory. Například Jan Fojtík zcela odmítá tezi o „nějakých skupinách“ s tím, že to tak tenkrát vůbec nevnímal. Dle jeho názoru se jedná o snahu Štrougala a Colotky dodatečně se „dělat hezkými“ a distancovat se od společné odpovědnosti. O tvrzeních publikovaných v té souvislosti v knize *Vzostupy a pády* soudí, že „Plevza buď napsal nepravdy, anebo se Husák na stará kolena zbláznil“. (Záznam rozhovoru autora s Janem Fojtíkem z 27.10.2015, v osobním archivu autora.)

často vystupovat v roli rozhodčího a tím stále utužovat svůj vliv.²⁴ To se projevilo i v prezidentské otázce, která se začátkem sedmdesátých let aktualizovala.

Během státní návštěvy indické premiérky Indíry Ghándiové v Československu dne 18. června 1972 totiž postihla Ludvíka Svobodu na recepci mozková příhoda, kterou následovaly další. Prezidentovi způsobily potíže v komunikaci a s pamětí, posléze se ještě přidaly poruchy krevního oběhu.²⁵ Není proto divu, že se začaly objevovat úvahy na téma, kdo by mohl Ludvíka Svobodu v prezidentském úřadě nahradit.

Odkládaná abdikace a zákulisní boj o Svobodovo nástupnictví

Záznamy o rozhovorech s předními československými komunistickými funkcionáři, které shromažďovalo sovětské velvyslanectví v Praze, nabízely Moskvě spektrum představ o možném řešení této otázky a zároveň vypovídají o zhoršení Husákovy pozice. Na jeho adresu zaznívala z úst příslušníků „zdravého jádra“ kritika, že si k nim nenašel cestu, vymezuje se, bez konzultace řeší kádrové otázky a nepodporuje „principiální politická řešení“. Proto bylo doporučováno, aby se stal prezidentem, případně aby byla pro něho ještě zřízena čestná funkce předsedy KSČ, čímž by se uvolnilo křeslo generálního tajemníka komunistické strany.

Na tomto názoru se „zdravé jádro“ dokázalo shodnout, ovšem řešení naráželo na problém výběru osoby, která by ho měla nahradit. Očividné aspirace Vasila Biřáka, kterého například podporoval Miloš Jakeš, narážely na nevoli většiny členů předsednictva Ústředního výboru KSČ. Klíčovou roli sehrávaly osobní vztahy a nacionální otázka. Patrná byla nechuť i obava, že Češi by těžko strávili na vrcholu státní i stranické hierarchie dva Slováky. A sám Gustáv Husák se rozhodně nehodlal vzdát funkce generálního tajemníka. Autoritářské chování Vasila Biřáka, v němž se promítalo jeho rostoucí sebevědomí i pocit nedocnění, od něj přitom postupně odradilo přívržence z řad „zdravého jádra“ a zahánělo ho do politické izolace (silně narušeny byly jeho vztahy s Aloisem Indrou, Karlem Hoffmannem či ministrem zahraničních věcí Bohuslavem Chňoupkem.)²⁶ Naproti tomu rostla autorita centristy Husáka, který hledal k Biřákovi cestu a svou dřívější nevraživost vůči

24 WANNER, Jan: *Brežněv a východní Evropa 1968–1982*. Praha, Karolinum 1995, s. 104 n.

25 KLUSÁKOVÁ-SVOBODOVÁ, Zoe: *O tom, co bylo*. Praha, Mladá fronta 2005, s. 207.

26 Indra skončil v prosinci 1971 ve funkci člena sekretariátu a tajemníka ÚV KSČ (nahradil ho František Ondříč). Ačkoliv se nově stal předsedou Federálního shromáždění, tato změna znamenala pro něho v tehdejším systému hierarchie moci upozadění a osobní ponížení. To přivodilo zhoršení jeho vztahů s Biřákem, jenž se ho nezastal. (Viz *Archiv Ústředního výboru Komunistické strany Čech a Moravy* (Praha), materiály komise ÚV KSČ pro stranické šetření činnosti bývalého vedení KSČ (1990), písemné vyjádření Aloise Indry z 9.1.1990 k pozastavení členství v KSČ, s. 25; RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 009, ze záznamu o rozhovoru s vedoucím politickoorganizačního oddělení ÚV KSS Vladimírem Trvalou (vyhotoveno 25.7.1973), s. 81.) Biřák jako tajemník ÚV KSČ pro mezinárodní vztahy se dostával do sporů s Chňoupkem v kompetenčních záležitostech a kvůli rozdílnosti názorů na řešení zahraničněpolitických otázek (CHŇOUBEK, Bohuš: *Memoáre in claris*. Bratislava, Belimex 1998,

němu otupil. To platilo i v opačném směru, což rovněž oddalovalo od Biřáka jeho dřívější spojení. Za sbližování Husáka a Biřáka stál tlak Moskvy, která spatřovala stabilitu československého politického vedení v jejich úzké spolupráci. Biřák proto nakonec obrátil, přijal postavení stranické „dvojky“ a stal se v této otázce předním Husákovým podporovatelem.²⁷

V sovětských zprávách narážíme též na informaci, že zástupce vedoucího mezinárodního oddělení ÚV KSČ Miroslav Müller lobbboval za Husákův odchod na Hrad, s případným výhledem na zvolení Miloše Jakeše do čela strany.²⁸ Jozef Lenárt pro změnu prosazoval s úzkým kruhem předsednictva prezidentskou kandidaturu upožadovaného Aloise Indry, návrh však rovněž nenašel širší podporu.²⁹ Husák pak prý měl s Lenártem kvůli tomu napjaté vztahy, které se údajně snažil napravit změnou svého negativního stanoviska k rozvoji automobilového průmyslu v Bratislavě.³⁰

Zdravotně indisponovaný Ludvík Svoboda opakovaně nechtěl ve výkonu funkce pokračovat a po rodinné poradě napsal začátkem roku 1973 o svém stanovisku list Husákovi, jenž o záležitosti informoval pouze Lubomíra Štrougala a sovětské činitele, ti však se Svobodovým odchodem údajně nesouhlasili. Husák poté přesvědčil Svobodu, aby ještě setrval a opětovně kandidoval na prezidentský úřad, neboť není jasné, kdo by ho nahradil.³¹ Na podporu uvedeného stanoviska přijel intervenovat z Moskvy i předseda prezidia Nejvyššího sovětu SSSR Nikolaj Viktorovič Podgornij.³² Existovala patrně obava, že případný spor o prezidentský úřad by mohl destabilizovat předsednictvo ÚV KSČ. Navíc osobnost generála Ludvíka

s. 46–49). V případě Hoffmanna pak údajně hrála roli čistě osobní animozita (záznam rozhovoru autora s Janem Fojtíkem z 27.10.2015, v osobním archivu autora).

27 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru s Karlem Hoffmannem z 24.4.1974, s. 14; *tamtéž*, ze záznamu o rozhovoru se Štrougalovým poradcem Zbyňkem Sojákem z 24.4.1974, s. 16; *tamtéž*, d. 12 009, ze záznamu o rozhovoru legačního rady velvyslanectví SSSR Sergeje I. Prasolova se zástupcem vedoucího mezinárodního oddělení ÚV KSČ Miroslavem Müllerem z 25.7.1973, s. 79 n.; *tamtéž*, ze záznamu o rozhovoru s ústředním ředitelem Československého rozhlasu Jánem Riškem z 28.11.1973, s. 107 n.; AÚSD, Sbírka Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970, R1, záznam rozhovoru s bývalým předsedou federální vlády Lubomírem Štrougalem z 21.2.1990, s. 17; PLEVZA, V.: *Vzostupy a pády*, s. 145; též viz zasvěcený komentář „Potíže s prezidentem“ v římských *Listech*, roč. 2, č. 5–6 (listopad 1972), s. 7 n.

28 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 007, z deníku legačního rady velvyslanectví SSSR Sergeje I. Prasolova o rozhovoru s Miroslavem Müllerem (vyhotoveno 24.11.1971), s. 149 n.

29 RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 2. tom, ze záznamu o rozhovoru pracovníka sovětského velvyslanectví v ČSSR V. A. Nikitina s vedoucím politickoorganizačního oddělení ÚV KSS Vladimírem Trvalou (vyhotoveno 1.10.1973), s. 11.

30 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 008, ze záznamu o rozhovoru s vedoucím politickoorganizačního oddělení ÚV KSS Vladimírem Trvalou (vyhotoveno 14. a 28.12.1972), s. 78 a 86. Lenárt dle vlastních slov dlouhodobě a s obtížemi prosazoval rozvoj automobilového průmyslu (viz JANCURA, Vladimír – RABAY, Lubo (ed.): Jozef Lenárt (po troch rokoch) exkluzívne pre Pravdu. In: *Pravda* (31.12.1992), s. 4). K otázce obecněji viz COLOTKA, Peter: *Vo víre času*. Dolný Kubín, D plus gallery 2015, s. 250.

31 Viz ŠTROUGAL, Lubomír: *Paměti a úvahy*. Praha, EPOCH 2009, s. 170 n.; srv. PERNES, J.: *Takoví nám vládli*, s. 301 (viz pozn. 12).

32 Audiozáznam rozhovoru autora se Zoe Klusákovou-Svobodovou z 24.3.2015.

Svobody stále disponovala značnou podporou veřejnosti, což přispívalo ke stabilitě celého režimu. Gustáv Husák se interně vyjádřil v listopadu 1972, že na prezidenta bude opět navržen Svoboda, jehož zdravotní stav se zlepšil, poté co zvolnil pracovní režim.³³ Dvaadvacátého března 1973 byl pak Ludvík Svoboda oficiálně potvrzen ve své funkci. Stalo se tak i přes obavy, zda bude schopen se účastnit slavnostního aktu ve Vladislavském sále Pražského hradu.³⁴ Místopředseda Federálního shromáždění Ján Marko nakonec oproti zvyklostem přečetl text prezidentského slibu za znovuzvoleného Svobodu.³⁵ Ostatně již posluchači rozhlasu nemohli nepostřehnout, s jakou obtíží, až roboticky, přednesl Ludvík Svoboda tradiční novoroční projev k přivítání roku 1973.³⁶

Svobodovo druhé prezidentské období bylo poznamenáno závažnými zdravotními komplikacemi. Koncem března 1974 nastoupil léčbu močových cest ve Státním sanatoriu, po propuštění do domácího léčení se však u něho dostavila série příhod plicní embolie, oboustranný zánět plic a pohrudnice. Prezident se dokonce ocitl kvůli aplikaci těžkých sedativ v kómatu, což následně přivodilo problémy s jeho vědomím. Lékaři konstatovali, že Svobodova choroba je neléčitelná, a začátkem května dokonce předvíдали jeho brzké úmrtí. „Každý z nás, když ráno předával žijícího prezidenta denní službě, byl rád, že prezident nezemřel v průběhu jeho služby,“ vzpomíná kardiolog Jiří Widimský, člen lékařského konzilia, které dohlíželo na Svobodův stav. Dokonce se údajně šířily informace o tom, že bylo utajeno prezidentovo úmrtí, aby mohly nerušeně proběhnout oslavy prvního máje.³⁷ Někteří komunističtí funkcionáři doslova již psali nekrology. Začala vážná jednání o prezidentově nástupci, ve kterých se prosazovalo Husákovu jméno.³⁸

Čas však ukázal, že zdravotní stav Ludvíka Svobody se podařilo lékařům za přispění rodiny konsolidovat do té míry, že mohl být v létě propuštěn do domácí péče. Svobodovi přirozeně znemožňoval jeho stav vykonávat svěřený úřad, proto údajně opakovaně jevil ochotu abdikovat. Po návratu z nemocnice koncem června 1974 napsala prezidentova dcera Zoe Klusáková-Svobodová na otce žádost abdikáční list, který však nebyl přijat. Husák označil prezidentovu demisi za nežádoucí s tím,

33 RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 1. tom, ze zprávy sovětského velvyslance Stěpana V. Červoněnka o názorech Gustáva Husáka z 10.11.1972, s. 60.

34 *Tamtéž*, 2. tom, záznam o rozhovoru velvyslance Stěpana V. Červoněnka s tajemníkem ÚV KSČ Vasillem Biľakem (vyhotoveno 26.1.1973), s. 13.

35 Viz VANĚK, Karel: Soudruh L. Svoboda znovu prezidentem. In: *Rudé právo* (23.3.1973), s. 2.

36 Na Nový rok 1974 četl projev za prezidenta Svobodu komentátor a následující rok ho přímo zastoupil Gustáv Husák. Texty a v některých případech i audiozáznamy prezidentských projevů jsou k dispozici na webových stránkách Českého rozhlasu 1 – Radiožurnál [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zpravy/_zprava/1436730.

37 ASCHERMANN, Michael (ed.): *Rozhovor s Jiřím Widimským: Cesta za poznáním srdce*. Praha, Galén 2006, s. 150–152. Vedení Státního sanatoria a lékařské konzilium čelily spekulacím tím, že začaly průběžně poskytovat o prezidentově aktuálním stavu informace domácím médiím (viz *Rudé právo* z konce dubna a května 1974).

38 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru se Zbyňkem Sojákem z 24.4.1974, s. 16.

Druhá prezidentská volba Ludvíka Svobody dne 22. března 1973 ve Vladislavském sále Pražského hradu. Za sklesle vyhlížejícím prezidentem v křesle stojí v první řadě zleva Václav Hůla, Peter Colotka, Alois Indra, Josef Korčák, Vasil Biľak, Lubomír Štrougal a Gustáv Husák (foto ČTK)

že by lidé nevěřili, že se tak děje z prezidentovy vlastní vůle, a nabádal k trpělivosti.³⁹ Posléze se vyjádřil, že doufal v jeho uzdravení, aby mohl vykonávat alespoň některé funkce.⁴⁰ Husákovo tvrzení korespondovalo s názorem konzilia sovětských odborníků, které bylo ustanoveno na žádost Svobodovy rodiny.⁴¹ Podle Lubomíra Štrougala byl stále brán ohled na Svobodu a praktickou stránku věci, aby se jednalo o právně čisté řešení.⁴² To potvrzují i další, níže zmíněné prameny.

39 Viz KLUSÁKOVÁ-SVOBODOVÁ, Z.: *O tom, co bylo*, s. 208–210; *Osobní archiv Zoe Klusákové-Svobodové*, pokyny ředitele Státního sanatoria Pavla Pudlák pro domácí léčení Ludvíka Svobody z 25.6.1974; audiozáznam rozhovoru autora se Zoe Klusákovou-Svobodovou z 24.3.2015 (v osobním archivu autora).

40 NA, f. 1261/0/1, sv. 266, arch. j. 154, zápis ze zasedání ÚV KSČ 27.5.1975, s. 66 n.

41 Husák informoval „ústně“ a pomocí lékařských zpráv o zdravotním stavu prezidenta Svobody předsednictvo ÚV KSČ ve dnech 22. a 29. března, 28. června a 16. listopadu 1974, 31. ledna, 7. a 28. března a 16. května 1975 (viz NA, f. 1261/0/6 (původní označení fondu Archiv ÚV KSČ, f. 02-1) – Předsednictvo ÚV KSČ 1971–1976). Informována byla rovněž Moskva (RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 1. tom, zprávy konzilia sovětských a československých lékařů o zdravotním stavu Ludvíka Svobody z 19. a 21.8.1974, s. 29–33). Svoboda byl opětovně hospitalizován od začátku srpna 1974 do konce března 1975 kvůli zánětu plic v Ústřední vojenské nemocnici (Zpráva o zdravotním stavu prezidenta republiky. In: *Rudé právo* (9.8.1974 a 27.3.1975), s. 1 a 1).

42 Audiozáznam rozhovoru autora s Lubomírem Štrougalem ze 17.6.2015.

Dle ústavy zastupovala prezidenta během jeho indispozice, tj. od 28. března 1974 do 29. května 1975, federální vláda, která pověřila svého předsedu Lubomíra Štrougala výkonem určených funkcí.⁴³ O naplňování prezidentské agendy byl rovněž zpravován Gustáv Husák.⁴⁴ Během této doby probíhala ve stranickém zákulisí diskuse o vzniklé situaci a padaly návrhy na její řešení. Okrajově se také vyskytl názor, že realita vlastně ukázala zbytečnost prezidentského úřadu, který by mohl být zrušen a nahrazen kolektivní hlavou státu, jak tomu bylo například v Sovětském svazu. Převládala však úcta k tradici a autoritě, které bylo možné využívat v zájmu stranické politiky.⁴⁵

Úsilí Gustáva Husáka o prezidentství průběžně naráželo na obecný odpor ke spojení funkcí prezidenta a generálního tajemníka vládnoucí strany, takzvané kumulaci funkcí, za což byl v minulosti kritizován Antonín Novotný.⁴⁶ Roli též hrál již zmínovaný nacionální faktor. Pracovníci sovětské ambasády v Praze hlásili do Moskvy, že mnozí členové komunistického předsednictva se domnívají, že prezidentem by měl být Čech a neměla by nastat kumulace funkcí: „...ne vždy se o tom mluví otevřeně a přímo, ovšem v duši nepodporují záměry s. Husáka.“⁴⁷ Zpočátku neměl Husák podporu v této věci ani u jinak blízkých spojenců Lubomíra Štrougala či Petera Colotky, kteří u něho vycítili obavy z možného oslabení pozice, jež by mohlo nakonec vést k jeho politickému konci (přece jen do určité míry nepřímě ovládal prezidentskou funkci prostřednictvím Ludvíka Svobody). Oba posléze změnili názor s předpokladem, že zvýšení Husákova vlivu posílí jeho vyjednávací pozici vůči Moskvě.⁴⁸ Jako stálejší odpůrci se ukázali zejména Karel Hoffmann, Miloš Jakeš, Jozef Lenárt,⁴⁹ Alois Indra, a zvláště Antonín Kapek.

Z jejich strany nešlo pouze o ideové výhrady, ale ožívaly také starší spory. Dotyční například protestovali u příslušníků pražské styčné kanceláře Výboru státní bezpečnosti (*Komitět gossudarstvennoj bezopasnosti* – KGB) proti Husákovým „pokusům vytlačit internacionalistické komunisty z důležitých míst“ (šlo zvláště o Aloise Indru, kterého Husák považoval za nejvážnějšího potenciálního soupeře

43 K tomu viz dokument č. 1 v příloze k tomuto článku.

44 NA, f. Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, k. 246, složka Kancelář prezidenta republiky.

45 *Tamtéž*, Návrh na změnu ústavy v souvislosti s volbou prezidenta, list místopředsedy federální vlády Karola Laca Gustávu Husákovi z 29.4.1975, s. 3; *tamtéž*, f. 1261/0/6, sv. 154, arch. j. 158/0b, záznam diskuse předsednictva ÚV KSČ z 16.5.1975, s. 3 a 9.

46 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 008, záznam o rozhovoru s vedoucím politickoorganizačního oddělení ÚV KSS Vladimírem Trvalou (vyhotoveno 26.7.1972), s. 49.

47 *Tamtéž*, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru s pracovníky ambasády NDR v Praze z 26.3.1975, s. 73.

48 Audiozáznam rozhovoru autora s Lubomírem Štrougalem 5.10.2015 a zápisek rozhovoru autora s Peterem Colotkou 7.10.2015 (v osobním archivu autora). Husák prý zdůvodnil Colotkovi své aspirace fečnickou otázkou, která zároveň vyzněla jako obava: „A čo keď sa stane prezidentom Biľak alebo Indra?“

49 Viz STÍSKAL, Ladislav: *Veci a vecičky Jozefa Lenárta*. Bratislava, Agentúra IQ+ Janošovský 2003, s. 98.

Gustáv Husák při odletu z moskevského letiště 3. března 1975 v doprovodu generálního tajemníka ÚV KSSS Leonida Iljiče Brežněva (vpravo) a tajemníka sovětských komunistů Konstantina Fjodoroviče Katuševa (fotografická sbírka Muzea dělnického hnutí)

v prezidentské kandidatuře,⁵⁰ a také o Miloše Jakeše, kterému Husák dlouho neodpustil jeho aktivity při pokusu o rehabilitaci bývalého ministra vnitra Rudolfa Baráka).⁵¹ Miloš Jakeš či Miroslav Müller se rovněž opětovně ohrazovali u Sovětů

50 NA, f. Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, k. 4, arch. j. 44, Rukopisné poznámky k projevům, Husákovy poznámky bez datace (dle obsahu patrně z 16.5.1975). Podle Štrougala byl Indra jasným pretendentským funkce, což bylo nepřijatelné jak pro Husáka, tak i Biřáka, který se prý vyjádřil bez větší specifikace, že „jeho zvolení by byl Husákův konec“ (audiozáznam rozhovoru autora s Lubomírem Štrougalem z 5.10.2015, v osobním archivu autora).

51 Rudolf Barák se jako ministr vnitra v 50. letech podílel na Husákově kriminalizaci. V roce 1962 byl však sám zatčen, oficiálně kvůli finančním machinacím, ve skutečnosti hrály hlavní roli politické důvody. Husák společně se Štrougalem se zasazovali koncem 60. let proti jeho rehabilitaci, na které prý měly původně zájem sovětské bezpečnostní kruhy, jež kontaktovaly Jakeše jako předsedu Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. Ten v této věci také navštívil Moskvu, načež se stal terčem systematické kritiky i posměšků Gustáva Husáka, kterého velmi pobouřilo, že konal bez jeho vědomí. (JAKEŠ, Miloš: *Dva roky generálním tajemníkem*. Praha, Regulus 1996, s. 34; *RGANI*, f. 5, o. 109, d. 12 005, z informačního materiálu sovětského velvyslanectví v ČSSR ze 4.2.1970, výňatek o rozhovoru s členem předsednictva ÚV KSČ Janem Pillerem, s. 66 (Piller byl v letech 1968–1970 předsedou stranické komise, která měla na starost politické rehabilitace osob nespravedlivě odsouzených v letech 1949–1954); audiozáznam rozhovoru autora s Milošem Jakešem z 13.3.2015; srv. TOMEK, Prokop: *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha, Vyšehrad 2009, s. 152–154;

proti tomu, že Husák nařídil odposlech telefonů vedoucích straníků, které pak po večerech vyhodnocoval. Husákovi byl k ruce federální ministr vnitra Radko Kaska a po jeho tragické smrti v únoru 1973 nástupce Jaromír Obzina, jenž prý měl přímo za úkol zlomit odpůrce Husákových prezidentských ambicí.⁵² Stejný tlak vyvíjela Moskva, jež chtěla předejít případnému rozkolu ve vedení KSČ, jeho rozštěpení na dvě mocenská centra. Jednoty v prezidentské otázce bylo dosaženo „ani ne tak srdcem, ale z důvodu stranické disciplíny, a především s ohledem k postoji sovětské strany“, čímž vznikla „podivná jednotá“, referoval později předseda České národní rady Evžen Erban o rozhovoru s Václavem Bělobrádem a Aloisem Indrou sovětským zástupcům.⁵³

Husák přirozeně konzultoval prezidentskou otázku s generálním tajemníkem sovětských komunistů Leonidem Iljičem Brežněvem, jenž neměl námitek proti Husákovým ambicím; údajně mu opáčil informací, že sovětské vedení se rovněž vážně zabývá otázkou kumulace nejvyšších politických funkcí.⁵⁴ Jednání o této věci se odehrálo během Husákovy krátké návštěvy Moskvy 3. března 1975, kdy se uskutečnil mezi oběma stranickými vůdci čtyřhodinový privátní rozhovor.⁵⁵ Brežněv navíc prý Husákovi slíbil, že v souvislosti s jeho zvolením bude stažena část sovětských jednotek z československého území, což mělo zlepšit vnímání Husáka u československé veřejnosti. Nakonec k tomu nedošlo kvůli údajnému odporu „sovětských maršálů“.⁵⁶

ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *Neznámé špiónážní operace KGB: Mitrochinův archiv*. Praha, Rozmluvy – Leda 2008, s. 264.)

52 ANDREW, Ch. – MITROCHIN, V.: *Neznámé špiónážní operace KGB*, s. 276 n.; RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 007, z deníku rady velvyslanectví SSSR Sergeje I. Prasolova o rozhovoru se zástupcem vedoucím mezinárodního oddělení ÚV KSČ Miroslavem Müllerem z 24.11.1971, s. 147 n. Mitrochinovy záznamy se obecně v komparaci s materiály mezinárodního oddělení ÚV KSSS zdají být věrohodné.

53 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 011, ze záznamu o rozhovoru s předsedou České národní rady Evženem Erbanem z 30.7.1975, s. 16 n. Bělobrád se prý vyjádřil již v dubnu 1974 o Husákovi jako o budoucím prezidentovi. Zároveň předpokládal, že se stane jeho „zástupcem“ ve stranickém vedení, a navíc převezme řízení politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ. (*Tamtéž*, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru s Karlem Hoffmannem z 24.4.1974, s. 14.)

54 Viz zápisky autora o rozhovoru s Husákovým synem Vladimírem Husákem 28.1.2015. Po sesazení Nikity S. Chruščova v říjnu 1964 se sovětské politbyro přihlásilo k principu kolektivního vedení a rozdělení nejvyšších politických funkcí. Střídající Brežněv zaujal „pouze“ post šéfa strany. Ke změně došlo v červnu 1977, kdy se stal zároveň i předsedou prezidia Nejvyššího sovětu SSSR, tedy oficiální hlavou státu, namísto Nikolaje V. Podgorného. (K tomu viz GRÍŠIN, Viktor V.: *Ot Chruščeva do Gorbačeva: Političeskije portrety pjati gensekov i A. N. Kosygina. Memuary*. Moskva, Aspol 1996, s. 42 n.)

55 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 010, zpráva o pobytu Gustáva Husáka v Moskvě ze 4.3.1975, s. 67; srv. Setkání soudruhů. In: *Rudé právo* (4.3.1975), s. 1. Důvod setkání byl veřejně zastírán.

56 „V roku 1975 som Brežněva žiadal, aby odišla aspoň časť sovietskych vojsk. Slúbil, že odvelia letecký pluk, myslím z Olomouce. Odvelili hovno.“ (*Osobní archiv Viliama Plevzy*, arch. j. 1580, Gustáv Husák o 21. auguste 1968 a jeho dôsledkoch, s. 3 – rozhovory Viliama Plevzy s Gustávem Husákem z 8.4. a 10.5.1990.)

Husák zároveň vedl rozhovory s jednotlivými členy komunistického předsednictva, u kterých hledal podporu a pravděpodobně také nabízel „protislužby“ v různých otázkách. Sovětské velvyslanectví hovořilo o sblížení Husáka se „zdravým jádrem“, na jehož příslušníky prý zapůsobilo, že Husák veřejně ocenil jejich dosavadní práci, vystoupil proti Alexandru Dubčekovi⁵⁷ a dokázal svou „principiální pozici“ tím, že odvrhl dřívější „pravicové“ spolupracovníky z dob pražského jara. Rovněž působila obava, že jiná alternativa než zvolení Husáka by vedla k rozkolu ve stranickém vedení, jakož i přesvědčení, že toto řešení udrží stabilitu. Podle velvyslanectví bylo žádoucí Husákovi zdůraznit, aby se více orientoval na „zdravé jádro“, zvláště Biřaka, plně jeho členy zapojil do práce a posílil jejich pozice.⁵⁸

Husákův triumf

Klíčové rozuzlení prezidentské otázky nastalo na zasedání předsednictva Ústředního výboru KSČ 16. května 1975, na kterém Lubomír Štrougal referoval o nemožnosti zlepšení zdravotního stavu prezidenta Svobody a jako „jediné možné“ řešení navrhl kandidaturu Gustáva Husáka.⁵⁹ Z následné diskuse vyplývá, že volba byla již interně domluvena i technicky předem připravena. Všichni účastníci vyzdvihli osobní autoritu Gustáva Husáka, jenž si měl podržet i funkci generálního tajemníka. Bylo to prezentováno jako jediné a zároveň „dočasné řešení“,⁶⁰ které však nakonec vydrželo více než dvanáct let. Převažující superlativy na Husákovu adresu narušili pouze Miloš Jakeš a Antonín Kapek, který se jako jediný jednoznačně stavěl proti navrhovanému řešení.⁶¹ Dotyční zopakovali známé námitky,

57 Husák silně emotivně reagoval na aktivizaci Dubčeka, jehož stříznost na porušování lidských práv a vyličení vlastních zkušeností v „normalizačním“ Československu zveřejnila západní média. Za Dubčeka se veřejně postavil švédský premiér Olof Palme. (Viz Projev G. Husáka na společném zasedání ÚV Národní fronty ČSSR, ČSR a SSR 16.4.1975. In: *Rudé právo* (17.4.1975), s. 1 n.) Tehdejší listy Alexandra Dubčeka předsednictvu Federálního shromáždění ČSSR a Slovenské národní radě byly uveřejněny a komentovány v římských *Listech* v dubnu 1975 (viz DUBČEK, Alexander: *Od totality k demokracii. Prejavy, články a rozhovory. Výber 1963–1992*. Ed. Jozef Žatkuliak a Ivan Laluha. Bratislava, Veda 2002, s. 234–246).

58 *RGANI*, f. 5, o. 109, d. 12 011, ze zprávy sovětského velvyslanectví v ČSSR (vyhotoveno 16.9.1975), s. 42; *tamtéž*, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru se Zbyňkem Sojákem z 24.4.1974, s. 16 n.

59 NA, f. 1261/0/6, sv. 154, arch. j. 158/0b, záznam diskuse předsednictva ÚV KSČ z 16.5.1975, s. 4. Celý záznam je uveřejněn v příloze tohoto článku jako dokument č. 2.

60 Viz JAKEŠ, M.: *Dva roky generálním tajemníkem*, s. 65.

61 Lubomír Štrougal se později vyjádřil, že jeden hlas byl proti (KOUDELKA, F. (ed.): *Husákův dub 1987*, s. 485, dokument č. 1 – zápis z jednání předsednictva ÚV KSČ z 19.11.1987 (viz pozn. 25)). Antonín Kapek svůj tehdejší postoj komentoval slovy: „Byl jsem proti kumulaci funkcí a byl jsem prašivou ovcí.“ (*Tamtéž*, s. 500, dokument č. 2 – poznámky šéfredaktora *Rudého práva* Zdeňka Hořeního z jednání předsednictva ÚV KSČ z 19.11.1987.) Vasil Biřak naopak tvrdil Erbanovi, že Kapek nakonec hlasoval pro Husáka, ale předtím dělal nevhodné narážky k prezidentské otázce na zasedání předsednictva Městského výboru KSČ v Praze, za což by si zasloužil politickou degradaci (*RGANI*, f. 5, o. 109, d. 12 011, ze záznamu

a navíc si neodpustili poznámku, že k dokonalosti kolektivního vedení ještě „velmi mnoho chybí“ (již předtím interně zaznívala kritika, že Husák řeší nejzávažnější otázky pouze s Biřákem, Štrougalem a Kempným). Proti námitkám a na Husákovu podporu rozhodně vystoupil Biřák.

Husák vyslovil poděkování za důvěru a uznal citlivost nacionální otázky s tím, že bude nutné posilovat celostátní jednotu a výchovu ke společnému československému vědomí, což se údajně zanedbávalo (Husák byl přitom „duchovní otec“ a realizátor federalizace Československa). Obávám ze zvýšení politické dominance Slováků oponoval argumentem, že v předsednictvu ÚV KSČ disponují většinou Češi, a odmítl, že by s touto otázkou byly spjaty další změny v centrálním stranickém aparátu.⁶² Rovněž bagatelizoval váhu prezidentského úřadu. Uvedl, že důležitější roli hraje stranické vedení, a tedy vlastně o nic nejde. Rozhodně odmítl názor, že chce koncentrovat moc do svých rukou. „Nevidím riziko, proč by mně měly věci vstoupit do hlavy,“ řekl. Pokud by se ale u něho vyskytly takové tendence, opakovaně žádal, aby byl na to upozorněn. „Není to radostná chvíle, takové řešení, ale asi se jinak věci dělat nedají,“ suše uzavřel nakonec Husák své vítězství.⁶³

V dané souvislosti lze narazit na informaci, že po svém částečném zotavení se Ludvík Svoboda „tvrdšíjše odmítal svého prezidentského úřadu vzdát“, a proto také byla změněna ústava. Autor tvrzení, historik Jiří Pernes, dále píše ve své knize o československých komunistických prezidentech, že existují „náznaky, že se režim snažil přírodě pomoci“ a smrt Ludvíka Svobody „uspíšit“. Uvedená vyjádření navíc autor dává do souvislosti s tím, že Gustáv Husák v doprovodu

o rozhovoru s předsedou České národní rady Evženem Erbanem z 30.7.1975, s. 16 n.). V přijatém usnesení k prezidentské otázce se uvádí, že předsednictvo ÚV KSČ „jednomyslně souhlasí“ s Husákovou kandidaturou (viz dokument č. 3 v příloze k této stati). Pamětníci vzpomínají, že na zasedáních předsednictva ÚV KSČ se hlasovalo zcela výjimečně.

62 V souvislosti s řešením prezidentské otázky bylo v politickém zákulisí silně akcentováno personální zařazení Františka Ondřícha, který mimo jiné zastával od prosince 1971 funkci člena sekretariátu a tajemníka ÚV KSČ, přičemž řídil politickoorganizační oddělení ÚV KSČ. „Zdravé síly“ kritizovaly Ondřícha za jeho těsnou spjatost se Štrougalem a značný vliv na Husákovu rozhodování v kadrových otázkách. Požadovaly jeho výměnu, přičemž o jeho funkci usiloval prý zejména Biřák. Sovětské velvyslanectví v Praze vyhodnocovalo tuto kauzu jako souboj mezi Biřakovou a Štrougálovou skupinou a také hlásilo do Moskvy, že se nepotvrdily předpoklady, že Husák předá po svém zvolení prezidentem některou ze svých stávajících agend. Naopak osobně převzal v červenci 1975 řízení politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ a své postavení ještě více posílil zvolením Václava Hůly členem předsednictva ÚV KSČ. Ondřích skončil v dubnu 1976 i jako tajemník a člen sekretariátu ÚV KSČ a nově se stal „pouze“ ministrem ve funkci předsedy Výboru lidové kontroly. (Viz *RGANI*, f. 5, o. 109, d. 12 009, ze záznamu o rozhovoru s Františkem Ondříchem z 23.7.1973, s. 76–78; *tamtéž*, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru s předsedou Ústřední rady odborů Karlem Hoffmannem z 24.4.1974, s. 14; *tamtéž*, d. 12 011, ze záznamu o rozhovoru s Josefem Vrbou, asistentem (*pomošník*) Františka Ondřícha, z 2.7.1975, s. 1; *tamtéž*, ze záznamu o rozhovoru s členem ÚV KSČ Rudolfem Peškou ze 17.7.1975, s. 9; *tamtéž*, ze záznamu o rozhovoru s vedoucím tajemníkem Západočeského krajského národního výboru Josefem Mevaldem z 30.7.1975, s. 13.)

63 *NA*, f. 1261/0/6, sv. 154, arch. j. 158/0b, záznam diskuse předsednictva ÚV KSČ z 16.5.1975, s. 4–12.

Lubomíra Štrougala pravidelně docházel do Ústřední vojenské nemocnice informovat se na prezidentovo zdraví.⁶⁴ Pravda, jak již víme, nejrůznější dohady kolem Svobodova stavu se vyskytovaly i tenkrát. Určité spekulace též vyvolala fotografie v novinách, která zachycovala společně již nově zvoleného prezidenta Gustáva Husáka a Ludvíka Svobodu.⁶⁵ Snímek totiž nahrával hypotéze, že běh událostí se odehrál proti Svobodově vůli. Nastoloval totiž logickou otázku, proč sám nepodal demisi? Změna na Pražském hradě byla interpretována jako nový důkaz „Husákovy dravosti po moci a proradnosti“, a jak také poznamenal exilový časopis *Listy*, opětovným sloučením vrcholných politických funkcí byl odstraněn poslední pozůstatek pléna Ústředního výboru KSČ z ledna 1968.⁶⁶ Nabízí se tudíž otázka, zda byl Svoboda skutečně donucen nedobrovolně rezignovat.

Na již uvedené diskusi předsednictva ÚV KSČ z 16. května 1975 byla předložena lékařská zpráva konstatující nemožnost zlepšení prezidentova zdravotního stavu, tak aby mohl řádně vykonávat svěřenou funkci nebo i jen splnit podmínky normálního postupu při abdikaci. Lubomír Štrougal a Gustáv Husák, kteří prezidenta navštívili, podrobněji referovali o jeho stavu. Štrougal vyjádřil pevné přesvědčení, že Ludvík Svoboda je nepoznal, nebyl schopen vést rozhovor a reagoval jen kýváním hlavy. Ve shodě s tím referoval Husák, že prezident „není schopen, aby sám podal resignaci. Není možné o té věci s ním ani hovořit. On nemůže podepsat ani si přečíst dokument. Kdybychom touto cestou chtěli jít, dělali bychom určitý podvod. Je proto jediné

Místopředseda federální vlády a předseda legislativní rady vlády Karol Laco (1921–2009). Jeho starostí bylo zohlednit právní aspekty Husákovy prezidentské volby, tak aby se odehrála v souladu s platnou ústavou (Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, poslanecký spis Karola Laca)

64 PERNES, J.: *Takoví nám vládli*, s. 301 (viz pozn. 12). Pernes zakládá svá tvrzení na svědectví Svobodova ošetřujícího lékaře, vedoucího I. interního oddělení Ústřední vojenské nemocnice v Praze Vladimíra Dufka (záznam rozhovoru autora s Jiřím Pernesem ze 14.9.2015, v citované knize není tento zdroj uveden). Dufkovo vyjádření, které však tuto tezi nijak nepotvrzuje, zaznělo v druhém dílu televizního dokumentu Karla Fukse *Takoví nám vládli*, natočeném v České televizi roku 1999. Dle názoru lékaře Jiřího Widimského stav prezidenta „hovořil ve prospěch rezignace“, přičemž lékař nabyl dojmu, že prezidentova rodina „se snažila jej udržet ve funkci“ (viz korespondence autora s Jiřím Widimským z 8.2.2016).

65 Prezident udělil členu PUV KSČ Ludvíku Svobodovi třetí čestný titul Hrdina ČSSR. In: *Rudé právo* (31.5.1975), s. 1.

66 Svoboda neabdikoval. In: *Listy*, roč. 5, č. 6 (srpen 1975), s. 3.

řešení doplnit článek 64 ústavního zákona.⁶⁷ Svobodovo prezidentské funkční období bylo předčasně ukončeno na základě ústavního zákona č. 50/1975 Sb., přijatého právě s tímto účelem, který stanovil, že pokud prezident nemůže vykonávat svůj úřad delší dobu než jeden rok, Federální shromáždění může zvolit nového prezidenta na další funkční období.⁶⁸

Vypracování dodatku k ústavnímu zákonu, pro který se vžil lidový název *Lex Svoboda*, měl na starosti místopředseda federální vlády a předseda legislativní rady vlády Karol Laco, Husákův blízký spolupracovník již od časů přípravy federalizace. Ze zachované komunikace mezi dotyčnými je znát citlivost celé záležitosti a snaha o právně čisté a nenapadnutelné řešení,⁶⁹ přesto se zvolený postup dostal do rozporu s principy ústavnosti. Ústavní dodatek byl totiž při samotné prezidentské volbě Gustáva Husáka, respektive díky zkrácení mandátu Ludvíka Svobody, fakticky uplatněn retroaktivně. V konkrétní situaci se sice jednalo o svévolný politický protiústavní čin, ale z hlediska společenské nebezpečnosti každého retroaktivního právního aktu byla jeho závažnost minimální.⁷⁰

Koncem května 1975 proběhl doslova schvalovací maraton. Sedmadvacátého května zasedal Ústřední výbor KSČ, který přijal návrh předsednictva na Husákovu kandidaturu. Ještě předtím došly ústřednímu výboru zčásti anonymní ohlasy od nižších stranických funkcionářů, ve kterých byl vysloven nesouhlas s tím, aby obě nejvyšší funkce ve státě zastával Slovák a zároveň nastala kumulace těchto funkcí.⁷¹ Ústřední výbor KSČ, ostatně stejně jako předsednictvo i sám Husák, se vypořádal s touto otázkou svérázně: ve svém zdůvodnění konstatoval, že vzhledem ke zkušenostem z minulých let dospěl k poznání, že spojení či rozdělení funkcí

67 NA, f. 1261/0/6, sv. 154, arch. j. 158/0b, záznam diskuse předsednictva ÚV KSČ z 16.5.1975, s. 2. Potvrzují to i záznamy rozhovorů autora s Milošem Jakešem z 13.3.2015, Zoe Klusákovou-Svobodovou z 24.3.2015, Lubomírem Štrougalem ze 17.6.2015, Janem Fojtíkem z 27.10.2015 a tehdejším pracovníkem Husákova sekretariátu Františkem Šaldou z 9.11.2015 (v osobním archivu autora).

68 Znění důvodové zprávy: „Vládní návrh ústavního zákona dává v případě, že toto provizorium by trvalo déle než jeden rok, Federálnímu shromáždění ČSSR ústavní oprávnění přistoupit k volbě nového prezidenta ČSSR, i kdyby se úřad prezidenta ČSSR ještě neuvolnil, pochopitelně též včetně toho důvodu, že prezident ČSSR nemůže z jakýchkoliv příčin právoplatně projevit svou vůli vzdát se prezidentského úřadu.“ Zpráva se též odvolávala na Ústavu 9. května z roku 1948, která tuto otázku řešila, a akcentovala, že je nutné zabezpečit výkon všech ústavních funkcí a kompetencí nejvyšších státních orgánů. (*Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], Federální shromáždění Československé socialistické republiky 1971–1976, Tisky, tisk č. 91 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1971fs/tisky/t0091_00.htm; viz též GRONSKÝ, Ján (ed.): *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960–1989*, sv. 3. Praha, Karolinum 2007, s. 314.)

69 NA, Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, k. 246, Návrh na změnu ústavy v souvislosti s volbou prezidenta, list Karola Laca Gustávu Husákovi z 29.4.1975, s. 2 n. (viz dokument č. 1 v příloze k tomuto článku).

70 Viz korespondence autora s ústavním právníkem Jánem Gronským z 30.11.2015.

71 RGANI, f. 5, o. 109, d. 12 010, ze záznamu o rozhovoru s Františkem Ondříchem z 21.5.1975, s. 100.

Gustáv Husák skládá prezidentský slib dne 29. května 1975 ve Vladislavském sále Pražského hradu. Za ním v první řadě zleva Vasil Biľak, Lubomír Štrougal, Alois Indra, Ján Marko, Václav David, Dalibor Hanes, Josef Kemprný, Jozef Lenárt (fotografická sbírka Muzea dělnického hnutí)

vždy závisí na konkrétní situaci a že kandidatura Gustáva Husáka „odpovídá konkrétním podmínkám a potřebám současné etapy vývoje naší strany a společnosti“.⁷² Husák na zasedání poděkoval za důvěru a uvedl, že k jeho kandidatuře se dospělo během rok trvajícího tříbení názorů mezi členy předsednictva a že i on „si nakonec tento názor osvojil“. Zareagoval též na interní kritické ohlasy: „Niekdě trochu, povedal by som, straší z rokov 1967–1968 otázka kumulácie, ktorá sa stala trochu takým fetišizovaným pojmom. Niektorí i dobromyseľní ľudia týmto pohľadom vec posudzujú. Niektorí môžu i nedobromyseľne tým zakrývať možno i nejaké iné ciele,“ neadresně se vyjádřil a nakonec zopakoval, že jde vždy o konkrétní situaci; jako kladnou zkušenost kumulace nejvyšších funkcí uvedl příklad Klementa Gottwalda.⁷³

Jistý podiv vzbudila skutečnost, že na Husákovu podporu přímo nevystoupil na zasedání Ústředního výboru KSČ Vasil Biľak, což bylo přikládáno jeho dřívější kritice kumulace funkcí u Antonína Novotného, a zároveň mylně vykládáno jako tichý nesouhlas. Hodno zaznamenání také bylo, že po dlouhé době se Gustáv

⁷² NA, f. 1261/0/1, sv. 266, arch. j. 154, zápis ze zasedání ÚV KSČ z 27.5.1975, s. 10 n. a 75.

⁷³ *Tamtéž*, s. 64–70.

Husák vyjádřil o Novotném jako o „soudruhovi“.⁷⁴ Následujícího dne přijalo Federální shromáždění ČSSR zmiňovaný ústavní zákon, který nabytýž den účinnosti, a rovněž Ústřední výbor Národní fronty ČSSR přijal návrh Ústředního výboru KSČ na Husákovu kandidaturu, za který se v diskusi postavili předseda Svazarmu Otakar Rytíř, předsedkyně Ústředního výboru Československého svazu žen Marie Kabrhelová či herec Štefan Kvietik.

A konečně v dopoledních hodinách 29. května byla zahájena schůze Federálního shromáždění, jehož poslanci jednomyslně zvolili v tajném hlasování jediného navrženého kandidáta Gustáva Husáka prezidentem Československé socialistické republiky. Výsledek oznámil předseda Federálního shromáždění Alois Indra. Následovaly tradiční fanfáry ze Smetanovy *Libuše* a slavnostní příchod nově zvoleného prezidenta, jenž složil prezidentský slib, poprvé v československých dějinách vyslovený ve slovenštině. Hodinu a půl dlouhé zasedání bylo zakončeno státní hymnou a projevem Aloise Indry, který Husákovi poblahopřál. Poté nový prezident přijal gratulace, zúčastnil se vojenské přehlídky na třetím hradním nádvoří a posléze přijímal další blahopřání od příchozích delegací.⁷⁵

„Jednomyslně v souladu s vůlí lidu“, komentoval událost úvodní titulek *Rudého práva*.⁷⁶ Běžní občané se však většinou dozvěděli o nové hlavě státu až několik dní před samotnou volbou, ostatně ani o Svobodově zdravotním stavu neměli k dispozici oficiální informace.⁷⁷ Postihnout tehdejší veřejné mínění je obtížné, vědecký průzkum k tématu nebyl proveden. Zachovaly se však informativní zprávy o ohlasech občanů, jejich názory do určité míry odrážejí také dopisy adresované novému prezidentovi. Jejich pisatelé většinou vyjadřovali mínění, že soustředění moci v Husákových rukou se dalo očekávat vzhledem k tomu, že patří ve vedení KSČ k nejschopnějším lidem.

Ambivalentně rezonoval nacionální faktor. Kvitováno zejména bylo, že se poprvé stal československým prezidentem Slovák, přičemž nechyběla slovenská hodnocení,

74 RGASPI, f. 495, o. 272, d. 37, 2. tom, výňatky z hlášení sovětského velvyslance v ČSSR Vladimíra V. Mackeviče o dění kolem prezidentské volby z 27.–29.5.1975, s. 8 n.

75 K ceremonii a vlastnímu průběhu prezidentské volby viz NA, f. Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, k. 246, Volba prezidenta ČSSR v roce 1975.

76 *Rudé právo* (30.5.1975), s. 1.

77 Od druhé poloviny roku 1974 jsem zachytil v této souvislosti v tehdejších médiích pouze informaci, že Gustáv Husák s Lubomírem Štrougalem popřáli v listopadu 1974 Svobodovi jménem předsednictva ÚV KSČ v pražské Ústřední vojenské nemocnici k jeho 79. narozeninám s tím, že prezidentův stav nadále vyžaduje nemocniční péči. Článek nedoprovázela žádná fotografie. (Blahopřání prezidentovi. In: *Rudé právo* (25.11.1974), s. 1.) V novoročním projevu k roku 1975 Husák pozdravil veřejnost a popřál jí i jménem „nemocného prezidenta republiky“ (Novoroční projev generálního tajemníka ÚV KSČ a předsedy ÚV NF ČSSR soudruha Gustáva Husáka. In: *Tamtéž* (2.1.1975), s. 1). Tento projev vyvolal spekulace, že Husák je pretendentem prezidentské funkce. Otázku totiž také průběžně reflektovala zahraniční média. (Viz *Archiv Kanceláře prezidenta republiky* (Praha), protokol 200 000, Volba G. Husáka, 1975, č. j. 201401/75.)

30. května 1975, den po svém zvolení prezidentem, navštívil Gustáv Husák (vlevo) společně s předsedou federální vlády Lubomírem Štrougalem (vpravo) generála Ludvíka Svobodu, aby mu v přítomnosti manželky Ireny Svobodové předali Zlatou hvězdu hrdiny ČSSR. Přestože v té době již Svoboda podle dostupných zpráv nebyl schopen ani rozpoznávat známé osoby, navozuje fotografie dojem srdečné atmosféry, sdílené všemi zúčastněnými (foto Jiří Burian, Národní archiv, fond Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka)

kteřá událost vyzvedávala jako „hodnou sláve Veľkej Moravy“. ⁷⁸ Na druhou stranu sílily v české společnosti pocity, že Slováci vládnou Čechům, což demonstrovaly i dobové vtipy, jako například: „Štúr dal Slovákom jazyk, Hlinka a Tiso stát a Husák k němu připojil Čechy a Moravu.“ Stranické vedení se snažilo nacionální otázku zbytečně veřejně neventilovat.

Gustáv Husák si rovněž uvědomoval její citlivost, a tak se mimo jiné snažil mluvit slovensky i česky. Za své úsilí a občasné prolínání obou jazyků, pro které se ujalo označení „husákovština“, ⁷⁹ si ovšem spíše vysloužil u obou národů další várku posměšků a anekdot typu, že se „česky pořádně nenaučil a slovensky zapomněl“. Husák reagoval již dříve na svá překnutí či dotazy ohledně své češtiny ironickou omluvou, že česky se začal učit na Pankráci a v Ruzyni, kde neměl k dispozici

⁷⁸ Literárny archív Slovenskej národnej knihovny (Martin), sign. 153 AB 40, Koncept blahopřání literátky Šáry Alexyové ke zvolení Gustáva Husáka prezidentem.

⁷⁹ Viz NÁBĚLKOVÁ, Míra: *Slovenčina a čeština v kontakte: Pokračovanie príbehu*. Bratislava – Praha, Veda 2008, s. 122 n.

učebnici české gramatiky.⁸⁰ Interně argumentoval, že oběma jazyky hovořil i Klement Gottwald.⁸¹ Negativní reakce u části slovenského obyvatelstva pak vyvolal Husákův druhý novoroční projev, jelikož byl opět přednesen česky (Husák pak pravidelně rok co rok střídal slovenštinu a češtinu).

Nechyběly ani hlasy, že Husák měl být raději zvolen až po skončení řádného mandátu Ludvíka Svobody, jehož zásluhy byly během tehdejších událostí průběžně vyzdvihovány. Bývalý prezident potřetí obdržel čestný titul Hrdina Československé socialistické republiky s právem nosit Zlatou hvězdu a na jeho počest byla po něm pojmenována 4. ružomersko-fatranská tanková divize, Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově a řada veřejných míst. Rovněž mu byly přiznány hmotné výsluhy, za což se zvláště zasazoval Alois Indra.⁸²

Ludvík Svoboda formálně zůstal až do patnáctého sjezdu KSČ v dubnu 1976 členem předsednictva ÚV KSČ a poté až do své smrti dne 20. září 1979 členem ústředního výboru.⁸³ Svobodovi byl vystrojen státní pohřeb, přičemž si jeho nástupce Gustáv Husák nepřál, aby smuteční průvod směřoval z Pražského hradu. Nakonec zakročil Lubomír Štrougal, jenž Husáka přiměl stanovisko přehodnotit.⁸⁴ Po celé délce trasy smutečního průvodu se shromáždilo podle odhadů na tři sta až tři sta padesát tisíc lidí, do Španělského sálu Pražského hradu se přišlo s armádním generálem a bývalým prezidentem rozloučit přibližně osm až deset tisíc osob.⁸⁵ Další a zároveň i poslední státní pohřeb československého prezidenta se týkal až Husákova nástupce.

80 O novém státoprávním uspořádání s Dr. Gustávem Husákem. In: *Reportér*, roč. 3, č. 26 (26.6.–3.7.1968), s. VII.

81 Záznam rozhovoru autora s historikem Viliamem Plevzou z 13.6.2011 (v osobním archivu autora).

82 NA, f. 1261/0/6, sv. 155, arch. j. 161/0a, usnesení předsednictva ÚV KSČ z 6.6.1975, s. 13 n.

83 Viz ŠTVERÁK, František: *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921–1992): Základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Praha, Národní archiv 2010, s. 412.

84 Audiozáznamy rozhovorů autora se Zoe Klusákovou-Svobodovou z 24.3.2015 a Lubomírem Štrougalem ze 17.6.2015 (v osobním archivu autora).

85 NA, f. Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, k. 246, Informace o závěrečném zasedání pracovní komise pro organizaci státního pohřbu Ludvíka Svobody, 28.9.1979, s. 3.

1

1975, 29. dubna, Praha – Dopis místopředsedy federální vlády ČSSR a předsedy legislativní rady vlády Karola Laca generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Gustávu Husákovi o návrhu změn ústavy v souvislosti s volbou prezidenta ČSSR

PODPREDEDA VLÁDY ČSSR
prof. dr. KAROL LACO, DrSc.

V Praze 29. apríla 1975¹

Vážený súdruh generálny tajomník, pre Tvoju potrebu priložene posielam v súvislosti s doplnením čl. 64 ústavného zákona č. 143/1968 Zb., o čs. federácii,² niekoľko pracovných návrhov, resp. úvah:

- a) Teoretickú schému, z ktorej vyplývajú teoretické možnosti ústavnej úpravy, resp. doplnenia uvedeného článku ústavného zákona,
- b) návrhy doplnenia tohto článku, ktoré prakticko-politicky prichádzajú do úvahy; podotýkam, že doplnenie čl. 64 je vstave vybaviť meritum veci úplne a bez otvorených otázok,
- c) pracovný návrh dôvodovej správy k vládnomu návrhu ústavného zákona na doplnenie čl. 64 ústavného zákona o čs. federácii,
- d) pracovný náčrt, na základe ktorého som vo vláde predniesol návrh v súvislosti s čl. 64 ústavného zákona o čs. federácii. Vláda návrh schválila tak, ako som ho (v dohode so s. Štrougalom) predniesol 28. marca 1974.³

Uznesenie o schválení sa potom verejne ani v rámci uznesení vlády ČSSR nepublikovalo. (V modifikovanom a skrátenom znení je u s. Štrougala.) Vláda sa k veci vrátila 4. júla 1974 a k ústnej správe o priebehu opatrení v dôsledku onemocnenia prezidenta prijala uznesenie č. 195.

Toto uznesenie do istej miery uvádza veci v súlade s ústavnými predpismi i požiadavkami. Ide mi však o to, aby sme čelili akejkolvek novej námietke (i zámienke!) – mám trvale na zreteli dôslednú korektnosť a nenapadnuteľnosť celého návrhu i všetkého, čo s ním súvisí, rovnako aj postup pri jeho schvaľovaní

1 Dátum dne byla dopsána ručně.

2 Článek 64 ústavního zákona č. 143/1968 Sb. byl v následujícím původním znění: „Uvolní-li se úřad prezidenta Československé socialistické republiky a nový prezident ještě není zvolen a nesložil slib, rovněž nemůže-li prezident svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat, přísluší výkon jeho funkcí vládě Československé socialistické republiky. Vláda může v takovém případě pověřit svého předsedu výkonem některých pravomocí prezidenta Československé socialistické republiky; na předsedu vlády přechází v té době vrchní velení nad ozbrojenými silami.“ Uvedené ustanovení článku 64 bylo ústavním zákonem č. 50/1975 Sb. ze dne 28. května 1975 označeno jako první odstavce a s účinností od téhož dne doplněno druhým odstavcem následujícího znění: „Nemůže-li prezident Československé socialistické republiky vykonávat svůj úřad delší dobu než 1 rok, Federální shromáždění může zvolit nového prezidenta Československé socialistické republiky na nové funkční období.“ (GRONSKÝ, Ján (ed.): *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960–1989*, sv. 3. Praha, Karolinum 2007, s. 192 a 314.)

3 Podtrženo Gustávem Husákem.

a realizácii. A z tohto hľadiska by bolo potrebné, aby pôvodné⁴ uznesenie vlády z 28. marca 1974⁵ bolo v znení, v akom ho vláda skutočne prijala. Vyhneme sa tak napr. tomu, že uznesenie zo 4. júla 1974⁶ by sa mohlo považovať, predstavovať atď. ako dodatočná rehabilitácia, resp. interpretácia, doplnenie atď. nedostatočného, nekorektného apod. pôvodného uznesenia vlády, ku ktorému sa však má viazať začiatok času, po ktorý sa uplatňoval čl. 64 ústavného zákona o čs. federácii.⁷ Vzhľadom na to, že pôvodné uznesenie vlády by sa malo dať na vedomie orgánom Federálneho zhromaždenia, príp. aj plénu Federálneho zhromaždenia, resp. malo by sa týmito orgánmi aj vziať na vedomie, má obsah, formulácia atď. striktnie v zhode s ústavnými ustanoveniami a požiadavkami svoj zdôraznený význam. Je to zrejme aktuálne, pretože optimálny návrh na doplnenie čl. 64 ústavného zákona o čs. federácii vychádza z uplynutia ústavne stanoveného času.

- e) Niekoľko návrhov, no i dotazov, ktoré sa týkajú prijatia návrhu ústavného zákona a jeho realizácie.

4 Podtrženo Karolem Lacem.

5 Předsednictvo ÚV KSČ přijalo 22. března 1974 usnesení, kterým reagovalo na hospitalizaci prezidenta Ludvíka Svobody. Vysloveno souhlas, aby vláda ČSSR „v případech, kde si to vyžádá zdravotní stav prezidenta ČSSR, využila své oprávnění podle článku 64 ústavního zákona o čs. federaci a pověřila svého předsedu vykonáním některých pravomocí prezidenta republiky (výkon aktuálních funkcí, které vyžadují neodkladnou realizaci)“. (*Národní archiv*, Praha, f. 1261/0/6 (původní označení fondu Archiv ÚV KSČ, f. 02/1) – Předsednictvo ÚV KSČ 1971–1976, sv. 111, arch. j. 113, bod 24, usnesení 108. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 22.3.1974.) Stranické rozhodnutí bylo z právního hlediska problematické, jelikož dle článku 64 ústavního zákona měly přejít na vládu všechny funkce prezidenta, respektive vláda nemohla převzít jen některé funkce prezidenta a jiné mu ponechat. Místopředseda vlády Karol Laco na to upozornil 28. března 1974 na zasedání federální vlády, kde předložil návrh vládního usnesení, který již byl v souladu s ústavním pořádkem. Vláda usnesení schválila, avšak z neznámého důvodu je nezveřejnila ani nepublikovala v rámci usnesení vlády. Vládní záznamy obsahují pouze vepsanou poznámku, že se tak stalo na pokyn předsedy vlády Lubomíra Štrougala. (*Tamtéž*, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR, Praha – 1974, čj. 0935/74-01, usnesení vlády ČSSR z 28.3.1974 o opatření v důsledku onemocnění prezidenta republiky.)

6 Předsednictvo ÚV KSČ konstatovalo 28. června 1974, že Ludvík Svoboda je stále zdravotně indisponován a neschopen výkonu prezidentské funkce, a že tudíž nastal stav předvídaný v článku 64 ústavního zákona (NA, f. 1261/0/6, sv. 123, arch. j. 124, 0/a, usnesení předsednictva ÚV KSČ z 28.6.1974 k bodu 1, s. 13). Vláda ČSSR následně přijala usnesení, které se explicitně hlásilo a navazovalo na souvisící vládní usnesení z 28. března 1974 (viz pozn. 5) a potvrzovalo jím daný stav, jako by ho zpětně legitimizovalo (*tamtéž*, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR, Praha – 1974, čj. 02135/74-101, usnesení vlády ČSSR č. 195 ze 4.7.1974 k ústní zprávě o průběhu opatření v důsledku onemocnění prezidenta republiky). Uvedené skutečnosti naznačují koordinační rozpory mezi rozhodnutími stranického vedení a federální vlády.

7 Jednalo se o záměr, aby oficiální datace počátku indispozice Ludvíka Svobody vykonávat prezidentský úřad byla jednoznačně vázána na usnesení vlády z 28. března, a nikoliv na usnesení ze 4. července 1974. Odhlédneme-li od otázky právní retroaktivity, tak tím měla být splněna podmínka jednoleté lhůty prezidentovy indispozice, po které mohl být zvolen 29. května 1975 dle revidovaného článku 64 ústavního zákona novým prezidentem Gustáv Husák.

Pozornosť a posúdenie zaslúži, čo dať a čo nedañ do dôvodovej správy, potom aj do prejavov vo výboroch a v pléne Federálneho zhromaždenia (napr. či v súvislosti s okolnosťou, aktuálnou v predkladanom návrhu, tj. že sa úrad prezidenta neuvoľnil, uviesť, že prezident nemôže z akýchkoľvek dôvodov právoplatne prejavíť svoju vôľu vzdať sa prezidentského úradu). Má to svoje výhody aj nevýhody (v uvedenom prípade je odpoveď na pravdepodobné dotazy, „prečo nepodá demisiu?“). Za zváženie azda stojí, či by už v dôvodovej správe, v prejave vo výboroch a príp. aj v pléne Federálneho zhromaždenia nebolo vhodné konštatovať, že u nás nemá kolegiálna hlava štátu tradíciu (ako politická inštitúcia, ani ako súčasť riadiaceho systému) a že by uplatnenie takejto inštitúcie vyžadovalo hlboký zásah do nášho platného ústavného usporiadania a ústavných zvyklostí, hľadanie miesta, postavenia a kompetencie pre takúto novú inštitúciu v sústave najvyšších štátnych orgánov atď. Predišli by sme tak event. poznámkam a pod. na túto možnú tému (nejde mi iba o poslancov Federálneho zhromaždenia, ale príp. aj o širší okruh). To sú, pravda, iba príklady. Takých problémov je viac. Vyplávajú z príloh k tomuto listu. Materiály, ktoré posielať, obsahujú prakticky celú problematiku, ktorá súvisí s návrhom i realizáciou doplnenia čl. 64 ústavného zákona o čs. federácii.

Buď tak láskavý, vážený súdruh generálny tajomník, a venuj im pozornosť.

Želám všetko dobré!

So súdružským pozdravom

K. Laco⁸

Prílohy I–V.⁹

Vážený súdruh

Gustáv Husák

Generálny tajomník ÚV KSČ

Praha

Národní archiv, fond Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, karton 246, Návrh na změnu ústavy v souvislosti s volbou prezidenta, List K. Laca G. Husákovi o návrhu změn ústavy v souvislosti s volbou prezidenta ČSSR, 29. 4. 1975, s. 1–4.

8 Vlastnoruční podpis.

9 Příloha obsahuje: Teoretické schéma; Návrh doplnění čl. 64 ústavního zákona o čs. federaci; Pracovní návrh důvodové zprávy k vládnímu návrhu ústavního zákona na doplnění čl. 64 ústavního zákona o čs. federaci; Pracovní náčrt, na základě kterého Karol Laco přednesl 28. 3. 1974 návrh v souvislosti s čl. 64 ústavního zákona o čs. federaci; Návrhy (úvahy, dotazy) v souvislosti s přijetím a realizací ústavního zákona o doplnění čl. 64 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o čs. federaci. (NA, f. Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, k. 246, složka Návrh na změnu ústavy v souvislosti s volbou prezidenta.)

2

1975, 16. května, Praha – Záznam diskuse na 153. schůzi předsednictva ÚV KSČ k bodu 1, ke zprávě o zdravotním stavu prezidenta ČSSR Ludvíka Svobody a o dalších souvisejících otázkách¹

Soudruh Husák:

Byla vám rozdána zpráva o zdravotním stavu prezidenta republiky.² Máte k ní nějaké dotazy?

Soudruh Štrougal:

Kdyby soudruh Pudlák³ byl tak laskav a přece jenom kdyby mohl souhrnně charakterizovat psychický stav a případnou, byť jen dílčí, možnost rozhodovat.

Soudruh Jakeš:

Co znamenají výrazy jako somnolence a podobně?

Soudruh Pudlák:

K dotazu soudruha Jakeše je třeba říci, že v podstatě jde o poruchu vědomí. Určitý stupeň bezvědomí.

Mám-li charakterizovat stav, vycházejí z tříletého sledování a rozboru, který byl proveden lékařským konziliem, můžeme říci, že není schopen takového rozhodnutí. I když někdy nastane určité zlepšení, ale rozhodně takového aktu schopen není.

1 Dle přiložené prezenční listiny se jednání o prezidentské otázce účastnili: Gustáv Husák (řídil schůzi), Vasil Biľak, Peter Colotka, Karel Hoffmann, Václav Hůla, Alois Indra, Miloš Jakeš, Antonín Kapek, Josef Kempný, Josef Korčák, Jozef Lenárt a Lubomír Štrougal. Omluvení byli Ludvík Svoboda a Miloslav Hruškovíč. Přizváni byli Jan Baryl, Mikuláš Beňo, Jan Fojtík, Miroslav Moc, František Ondřích, Pavol Pudlák, Oldřich Švestka, Jaroslav Molek a Miroslav Průša (poslední dva jako zapisovatelé). Celý stenozáznam byl pořízen v českém jazyce.

2 „Souhrnná zpráva lékařského konzilia o zdravotním stavu L. Svobody“ z 13. května 1975 se v materiálech z jednání předsednictva nenalézá. Vláda ČSSR vzala lékařskou zprávu na vědomí 19. května 1975. (Viz *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], Federální shromáždění Československé socialistické republiky, Společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů, Stenoprotokoly, 17. schůze, 28. května 1975 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/017schuz/s017001.htm>.)

3 Pavol Pudlák (1927–1993), lékař a vědec se specializací na hematologii (v letech 1981–1986 byl předsedou Československé hematologické společnosti). V letech 1971–1974 náměstek federálního ministra zdravotnictví a od roku 1972 do roku 1990 ředitel Státního sanatoria v Praze. Z toho titulu byl též pověřen vedením lékařského konzilia, které dohlíželo na zdravotní stav prezidenta Ludvíka Svobody. (Viz ROVENSKÝ, Jozef: Osobnosti medicíny vo svete: 20. storočie. In: *Piešťanský týždeň* [online], 05-12-2009 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.piestanskyydennek.sk/rubriky/spravy/aktualne/osobnosti-mediciny-vo-svete-20-storo-cie-3348/>.)

Soudruh Husák:

Doporučuji vzít lékařskou zprávu na vědomí.

Lékařská zpráva je udělána velmi odpovědně. Prezident republiky svou funkci vykonávat nemůže. Dobře jsme udělali, že jsme otáleli s řešením. Fakt je takový, že není žádná naděje, že by mohl funkci dále vykonávat. Je před námi otázka, zda tento stav prodlužovat, nebo zda jej řešit. Ukazuje se, že z hlediska vnitropolitického i zahraničně politického nám toto provizorium nestačí, že nám skoro škodí a že i ve straně se množí dotazy, proč to neřešíme, a že ve vedení vznikají rozpory.

Po konzultacích s některými členy tohoto orgánu i já sám jsem přišel k názoru, že je to třeba řešit. Dávám předsednictvu návrh, abychom neodkládali tento stav a řešili ho. Odložení řešení není otázka týdne, to je dlouhodobá záležitost. Při tom psychickém stavu soudruha Svobody, o kterém jsme se tu osobně mohli přesvědčit, není schopen, aby sám podal rezignaci. Není možné o té věci s ním ani hovořit. On nemůže podepsat ani si přečíst dokument. Kdybychom touto cestou chtěli jít, dělali bychom určitý podvod. Je proto jediné řešení doplnit článek 64 ústavního zákona. Doporučuji, aby předsednictvo posoudilo tento návrh, který vám byl rozdán. Po jeho schválení zde by šel do Federálního shromáždění, kde by byl přijat a vyhlášen.

V tom případě, že se rozhodneme otázku řešit tímto způsobem, bude to třeba udělat v krátkém čase, aby se zbytečně nerozvířovala domácí i zahraniční pozornost. Jako nejvýhodnější termín se ukazuje poslední týden v květnu. Doporučuji, abychom svolali ústřední výbor strany na úterý 27. května na 10.00 hod. do Vladislavského sálu, kde bychom předložili stanovisko předsednictva. Týž den by byl svolán Klub komunistických poslanců Federálního shromáždění, případně i s ostatními kluby poslanců. Druhý den, tj. 28. května, by Federální shromáždění projednalo a po všech formalitách schválilo doplnění ústavního zákona, tak jak je předložen, s tím že by předsednictvo Federálního shromáždění vyhlásilo platnost přijaté novely. V tom případě 28. května odpoledne okolo 14.00 hod. mohlo by být zasedání Ústředního výboru Národní fronty, které by posoudilo návrh Ústředního výboru KSČ na kandidáta na funkci prezidenta republiky. Volba nového prezidenta republiky by se pak konala 29. května asi v 10.00 [hod.] ve Vladislavském sále.

Když jsem tyto termíny projednával se soudruhem Indrou, byl toho názoru, jestli by nebylo možné shrnout tyto akce do dvou dnů. Je možné to uvažít, ale bylo by to velmi časově limitované. Je lepší to rozdělit na tři dny. Doporučuji tedy takový harmonogram, jak jsem jej přednesl.

Pokud jde o kádrovou otázku, je třeba se na tom sjednotit už dnes. Prosím, aby se všichni soudruzi k těmto otázkám vyjádřili, abychom došli ke správným závěrům.

Soudruh Štrougal:

Předložená lékařská zpráva [dokazuje], i z osobního kontaktu s prezidentem republiky je vidět, že prezident republiky je ve složitém zdravotním stavu a vylučuje to jakýkoliv akt. Osobně jsem přesvědčen o tom, že on neví, s kým mluví, že nás nepoznal, když jsme u něho byli, že se u něho neprojevila reakce na naše slova, že absolutně nenavázal s námi kontakt a reaguje jen kývnutím hlavy. Čili ukazuje to

takový stav, že žádné rozhodnutí o abdikaci by nebylo vhodné vyžadovat. Jediná možnost je řešit to tak, jak navrhl s. Husák.

Prezidentská funkce není plně vykonávána přes 3 roky. První dva roky ještě přijímal některé návštěvy, velvyslance, konaly se rozhovory, ale v posledním roce, to je od 28. 3. 1974, prakticky zastupuje prezidenta republiky vláda. To je pochopitelně nežádoucí stav, který, když nevidíme perspektivu, je potřeba řešit a vyvodit závěry.

Už v minulosti se diskutovala otázka, zda v prezidentské funkci pokračovat.⁴ Otázka stojí tak, že v prezidentské funkci máme jednoznačně pokračovat. Je to obrovský nástroj pro politiku strany. Jakákoliv změna by nebyla žádoucí. Poškodilo by to účinnost naší práce. Jde tedy o to v prezidentské funkci pokračovat nejen institucionálně, ale také ji náležitě využívat. Speciálně z hlediska zahraničí není prezidentská funkce využívána, nejsou zvány hlavy států. V této etapě mezinárodního rozvoje styků to vadí a překáží. To je velká rezerva pro aktivitu československého státu. Z toho hlediska je také třeba otázku promýšlet.

Je čas k tomu, abychom rozhodli. Jde samozřejmě o výjimečný případ, kdy prezident žije, ale nemůže vykonávat funkci. Musíme k tomu přistoupit tak, aby společnost viděla, jak ho oceňujeme.

Myslím, že jsme udělali dobře, že jsme čekali. Jsou otázky, jestli jsme to neměli udělat dříve. Otázka stojí tak, že nyní je právě čas. Společnost musela poznat věc, teď je moment, kdy je věc možno udělat. Politické okolnosti nás opravňují to udělat.

Souhlasím s tím, aby byla provedena úprava ústavního zákona. Jiná možnost není. Nějakým přenášením, jak se uvažovalo, to není možné. Jediná varianta je ta, která byla předložena. Pravda, historie ústavy byla různá. Ústava z r. 1960 převzala některé momenty z dřívějších ústav. Proto je tam uváděné řešení nedostatečné. Míním tím volby náměstka prezidenta.⁵ Toto řešení je nedokonalé. Tak vznikl stav, že zde byl prostor nepokrytý, a je třeba ho pokrýt navrhovaným řešením. Já sám i se svými soudruhy jsme o tom uvažovali. Měli jsme možnost promyslet různé alternativy. Myslím, že si udělal každý na to svůj názor, který je potřeba dnes uzavřít. Prezidentem republiky má být člověk nejautoritativnější nejen z hlediska celé své minulosti, národně osvobozovacího boje a výstavby socialismu vůbec, ale i nejautoritativnější v dané etapě, který má zásluhu o současný stav a který má předpoklady vykonávat tuto funkci pro delší dobu. Lidé registrují postavení toho člověka vzhledem k bezprostřední minulosti i k bezprostřední budoucnosti.

4 Úvahy tímto směrem byly vedeny již v souvislosti s abdikací prezidenta Edvarda Beneše v červnu 1948 a také během příprav ústavy schválené v roce 1960 (viz GRONSKÝ, Ján (ed.): *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960–1989*, sv. 3. Praha, Karolinum 2007, s. 37, pozn. 12).

5 Lubomír Štrougal narážel na fakt, že Ústava 9. května z roku 1948 obsahovala paragraf ve znění, že pokud je prezident déle než šest měsíců zaneprázdněný nebo churavý tak, že nemůže svůj úřad vykonávat, pak parlament zvolí, usnese-li se na tom vláda, prezidentova náměstka, jehož úřad trvá, dokud překážka nepomine. Tento paragraf se již nevyskytoval v ústavě z roku 1960, která v revidované podobě tehdy stále platila. (TÝŽ (ed.): *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1945–1960*, sv. 2. Praha, Karolinum 2006, s. 347.)

Když takto věc promyšlíme z politických, ideologických, vnitropolitických i mezinárodně politických hledisek, je jasné, že jediná osoba pro tuto funkci je soudruh Husák. Žádná jiná alternativa nedosahuje uvedených parametrů. Předkládám tedy návrh, aby jako kandidát na prezidenta republiky byl navržen soudruh Husák. Vidím to jako jedinou možnost.

Může vyvstat otázka, že pro soudruha Husáka vedle funkce generálního tajemníka bude funkce prezidenta určitým zatížením. Musíme vidět konkrétní osobu, která je vysoce výkonná a fakticky řada úkolů se překrývá už vykonáváním praktické práce funkce generálního tajemníka, takže některé věci fakticky budou jen institucionálně završeny. Tím nechci zakrývat, že mu práce přibude, ale o tom musí přemýšlet soudruh Husák, jak bude práci organizovat. Myslím, že základním předpokladem pro to, aby věci dobře šly, je to, co jsme si v tomto orgánu zavedli, tj. demokratické posuzování otázek. To je záruka dobrého rozložení sil, dobrého chodu věcí. Věc bude jistě třeba vysvětlovat. Tak jako každou jinou změnu ve funkci.

Zdůraznění charakteru osoby a zdůraznění dané etapy a toho, co je před námi, a při autoritě soudruha Husáka myslím, že rozhodnutí v této otázce bude přijato.

Chci tedy vyslovit souhlas s novelou zákona, navrhuji, aby jako kandidát Ústředního výboru KSČ na funkci prezidenta republiky byl doporučen soudruh Husák, souhlasím s organizačním postupem, který byl navržen.

Soudruh Kempný:

Souhlasím s tím návrhem, jak vyplynul z průvodního slova soudruha Husáka k řešení funkce prezidenta republiky. Nečekat dále. Přece jenom je určité nebezpečí, že by nás soudruzi kritizovali a obviňovali z různých hledisek a z různých důvodů. Proto je správné, abychom věc řešili a abychom ji řešili co nejdříve. Termíny, které byly doporučeny, tomu odpovídají.

Pokud se týká návrhu, abychom přijali novelu ústavního zákona, je třeba o tom rozhodnout, protože ať chceme nebo nechceme, těžko bychom mohli chtít, aby prezident republiky sám podával rezignaci. A jestli nechceme podvést národ, souhlasím s doplněním ústavního zákona, tak jak bylo předloženo.

Pokud se týká řešení kádrového, souhlasím s tím, co říkal soudruh Štrougal. Plně se k tomu připojuji. Myslím, že soudruh Husák má všechny předpoklady tuto funkci vykonávat z hlediska celého jeho života.

Mohou být různé otázky. Někdo může hledat paralely, ale ony tady nejsou, to je třeba vidět. Proto se stavím za návrh soudruha Štrougala, aby ústřednímu výboru byl předložen návrh PÚV KSČ, aby na funkci prezidenta kandidoval soudruh Husák. Když jsem hovořil se soudruhem Katuševem⁶ i s. Kosyginem,⁷ byli toho názoru, že je

6 Konstantin Fjodorovič Katušev (1927–2010), sovětský politik a funkcionář KSSS. V letech 1966–1990 člen ÚV KSSS, 1968–1977 tajemník ÚV KSSS pro styky se socialistickými zeměmi, 1977–1982 místopředseda Rady ministrů SSSR, 1982–1985 sovětský velvyslanec na Kubě, 1985–1988 předseda Státního výboru SSSR pro hospodářské styky se zahraničím, 1988–1991 ministr pro hospodářské styky se zahraničím.

7 Alexej Nikolajevič Kosygin (1904–1980), sovětský politik a funkcionář KSSS. V letech 1939–1980 člen ÚV KSSS, 1948–1952 a 1960–1980 člen politbyra ÚV KSSS, 1964–1980 předseda

třeba s věcí nečekat, že je třeba ji řešit. Přitom však náležitě ocenit úlohu soudruha Svobody. Samozřejmě, že přitom zdůraznili, že je to naše záležitost.⁸

Souhlasím s navrhovaným řešením.

Soudruh Biľak:

Souhlasím s návrhy tak, jak je zde formuloval soudruh Štrougal. Bez toho, jestliže zde byla nebo nebyla lékařská zpráva, vidíme, jaký je stav. Víme, že s. Svoboda se nemůže vrátit do práce a vykonávat funkci prezidenta. Jedno je život, druhé je povinnost vůči státu a národu. Provizorium trvá více než rok. Je to skutečnost, že to vyvolává dost komplikací doma i v zahraničí. Doma se říká, že je vidět, že i bez prezidenta to může jít. Jsou zde i zahraničně politické aspekty. Jsou třeba různé styky, připravují se Helsinky, kde by měly být zastoupeny všechny hlavy států.⁹

Souhlasím, aby akce proběhly v těch třech dnech, jak byly navrženy, aby to nebylo ukvaltované.

Pokud jde o kádrovou záležitost, jsem za kandidaturu s. Husáka s tím, že budou funkce spojeny. Jsem si vědom toho, že mně budou položeny a budu muset odpovídat na otázky, že kdysi jsem byl za rozdělení funkcí, a teď zase hlasuji pro spojení. Nemám obavu na to odpovědět. Každý myslící člověk musí uvěřit tomu, že tehdy jsme usilovali o rozdělení funkcí proto, že funkce prvního tajemníka byla vykonávána zle. Pro zachování úcty k Novotnému se tehdy usneslo, že zůstane ve funkci prezidenta republiky. Nám šlo tehdy o to, aby nevykonával funkci tajemníka. Odpovídalo to tehdy dané historické potřebě strany. Že jsme nevybrali dobrého nového tajemníka, za to jsme dělali sebekritiku a také jsme si to odpykali. To je druhá věc. Tehdy z úcty k Novotnému šlo o to odvolat ho z funkce tajemníka, ne vést útok proti osobě Novotného. Prezidenta republiky mohl vykonávat. Novému vedení se však věc vysmekla z rukou a věci řešila ulice.¹⁰

Zvažují se všechny eventuality. Je nutno vycházet z daných historických podmínek. V dané situaci by bylo účelné, aby funkce generálního tajemníka byla spojena s funkcí prezidenta republiky, který nemá výkonnou moc.

Je to návrh správný, budu ho obhajovat.

Rady ministrů SSSR.

- 8 Josef Kempný vedl československou delegaci do Moskvy na shromáždění československo-sovětského přátelství při příležitosti třicátého výročí osvobození Československa 6. května 1975, kde se setkal s Kosyginem a patrně i s Katuševem (viz J. MAZAL: Shromáždění přátelství v Moskvě. In: *Rudé právo* (7.5.1975), s. 1).
- 9 Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě se uskutečnil za účasti představitelů pětatřiceti států od 30. července do 1. srpna 1975 v Helsinkách, kde byla uzavřena dohoda o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Československou delegaci vedl Gustáv Husák, jenž využil příležitosti k bilaterálním rozhovorům s některými evropskými státníky.
- 10 Vasil Biľak připomínal konflikt ve vedení KSČ, který vyvrcholil 5. ledna 1968 rozdělením funkcí prvního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR v osobě Antonína Novotného, jehož nahradil v čele KSČ Alexander Dubček. Novotný poté zůstal prezidentem, avšak vzhledem ke stupňující se veřejné kampani proti jeho osobě, na které se mimo jiné výrazně podílel Gustáv Husák, byl nakonec donucen 22. března 1968 k odchodu z této funkce a následně i z dalších stranických funkcí a politického života vůbec.

Soudruh Lenárt:

Přikláním se k tomu, co říkal soudruh Štrougal. Pokud jde o soudruha Svobodu, měli bychom podtrhnout otázku jeho osobnosti. Teď je čas, abychom přikročili k řešení.

Pokud se týká kádrového řešení, jsem toho názoru, že vzhledem na osobu a naše zkušenosti je účelné vzhledem k situaci spojit funkce generálního tajemníka a prezidenta republiky. Myslím, že důležitou úlohu v tom bude hrát, aby generální tajemník přitom zachovával mechanismus dělby funkcí.

Věřím, že absolutní většina to pochopí, ale že budou i spekulativní názory. To ale nebude v masovém měřítku. Dalo by se to dotvrdit, aby to bylo pochopeno, že soudruh Husák prošel školou života, že je to zakalený člověk, že i když byl v nejhorší situaci, že se zachoval jako správný chlap,¹¹ a to je tedy záruka, že se nedopustí žádné chyby. Proto se přikláním k návrhům, které zde přednesl soudruh Štrougal.

Soudruh Colotka:

Pokládám situaci, která se vytvořila kolem funkce prezidenta republiky, za neúnosnou jak z hlediska politického, tak z hlediska ústavního. Je potřebné ji řešit. Je u zřejmá mezera v ústavním zákoně. Pro každý případ, aby se podobná situace nemohla opakovat, je potřeba v ústavním systému provést změnu. To vyžaduje, aby tato pasáž v ústavním zákoně byla rozšířena. V dané situaci nepřichází rezignace v úvahu. Pak je třeba provést navrženou úpravu ústavního zákona.

Je třeba ocenit, co soudruh Svoboda pro nás znamenal. Přimlouvám se, aby byla jeho zásluha oceněna.

Pokud jde o personální řešení, přimlouvám se, aby kandidátem na funkci prezidenta byl soudruh Husák. Předválečná léta, období odboje i další léta jednoznačně pro něho hovoří. Zejména poslední období hovoří o tom, že všechny jeho síly jsou využity pro socialismus.

Soudruh Hoffmann:

K právníkům otázkám nemohu hovořit, s ostatními věcmi souhlasím. Chtěl bych [řici] několik slov k politickým otázkám.

Předně věc už opravdu musíme řešit. Nechci opakovat to, co zde soudruzi řekli. Je správné, že jsme s tím čekali. Jsem však pro to udělat to velmi důstojně.

Pokud jde o personální řešení, osobně nevidím vhodnějšího kandidáta, než je soudruh Husák. Myslím, že za 6 let působení jako generální tajemník ve straně získal autoritu mezi pracujícími, a myslím proto, že bude přijat celkem jednoznačně jako nesporný kandidát. Navíc to umožní plné využití pro funkci vnitřní i v zahraničí.

Podle mého názoru bylo by velmi neodpovědné uvažovat o uvolnění soudruha Husáka z funkce generálního tajemníka. Zejména po úspěších, které jsme zaznamenali.

Stojí zde otázka kumulace funkcí. Je dobré, abychom o věci rozhodli, i když to nebude lehké. Musíme se na to všestranně připravit. Nebudeme to mít lehké, většina z nás aktivně bojovala proti kumulaci. Nebude to mít lehké ani soudruh

11 Jozef Lenárt připomínal Husákovu vězeňskou anabázi z let 1951–1960 a to, že jako jeden z mála kriminalizovaných straníků vytrval v odporu proti vykonstruovaným obviněním.

Husák. Myslím ale, že jsou podmínky pro takové řešení. Je tu určitá situace, je tu určitá atmosféra. Leccos dozrálo ve vědomí lidí.

Soudruzi mají pravdu, když říkají, že nejde o zásadní otázku. Viděli jsme nakonec, že ani rozdělení funkcí nepřineslo nic dobrého.¹²

Co to pro nás bude znamenat? Půjde o to, abychom udělali všechno pro to, aby se šlo i nadále cestou XIV. sjezdu.¹³ Jestli to dosáhneme, nemusíme se žádného problému bát. Jestli to nezajistíme, ani dekulace nám nepomůže.

Je tu problém, se kterým bychom měli počítat – stranický aktiv. Jde mi o to, jak základní stranický aktiv vyzbrojit. Zde bude velmi záležet na tom, jak budeme rozvíjet situaci uvnitř strany.

Jako předsednictvo ústředního výboru tímto návrhem bereme na sebe plnou odpovědnost. Pak musíme udělat všechno pro to, abychom to zabezpečili. Musíme pokračovat ve snaze prodiskutovávat věci, vyjasňovat si věci.

Sekretariát ústředního výboru se bude muset zamyslet nad tím, jak umožnit soudruhu Husákovi, aby mohl vykonávat i funkci prezidenta republiky.

Nejvíce ovšem bude záležet na soudruhu Husákovi. On bude dále generálním tajemníkem a přitom prezidentem republiky. Za posledních 6 let měl možnost poznat a pocítit v určitých situacích důsledky nesprávného řešení a přístupů. Jsem přesvědčen o tom, že při té obrovské odpovědnosti bude jeho činnost směřovat ku prospěchu strany, že bude dbát na to, aby dobrý vliv ve vedení strany se dále rozvíjel. Proto si myslím, že se nemusíme bát odpovědnosti, kterou na sebe bereme.

Soudruh Korčák:

Souhlasím s řešením problematiky, o které je řeč. Souhlasím s postupem, který je navržen, i s tím, aby prezidentem republiky byl soudruh Husák.

Nemusím příliš zdůrazňovat, že nevím, jestli je to tak nejsprávnější, ale myslím, že je to řešení jediné.

Soudruh Indra:

Udělalí jsme dobře, že pokud jde o zdravotní stav s. Svobody, čekali jsme určitou dobu. Myslím ale, že do nekonečna už není možné čekat. Z mezinárodního hlediska už to začíná být vážné. Naši lidé začínají pochybovat o nutnosti funkce prezidenta republiky. Ztrácíme potřebnou autoritu. Podporují řešení včetně navržené novelizace.

12 Karel Hoffmann narážel na již zmiňovaný případ z ledna 1968, kdy byl zvolen do čela KSČ Alexander Dubček namísto Antonína Novotného, jenž si udržel pouze funkci prezidenta ČSSR.

13 Čtrnáctý sjezd KSČ se odehrál ve dnech 25. až 29. května 1971 v tehdejší Sjezdovém paláci v Praze. Na sjezdu bylo za přítomnosti sovětského vůdce Leonida Iljiče Brežněva demonstrováno dovršení stabilizace mocenských pozic KSČ ve společnosti a potvrzena závaznost dokumentu *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, který sloužil jako normativní interpretace československého jara, sovětské okupace a nastoupené politiky konsolidace. Sjezd také potvrdil na čele KSČ Gustáva Husáka a změnil pojmenování jeho nejvyšší funkce z prvního tajemníka ÚV KSČ na generálního tajemníka ÚV KSČ.

I když si myslím, že bychom tam mohli uvážít formulaci z hlediska jazykového, tam kde se používá např. slovo „nemůže-li“, jít na vhodnější formulace, aby to bylo věcné.

Rovněž já jsem pro ocenění zásluh soudruha Svobody. Jestli by nestálo za to navrhnout mu nějaké vyznamenání. Velmi se přimlouvám za hmotné zabezpečení jeho a jeho rodiny.

Pokud jde o navrhovaný organizační postup, souhlasím s jeho rozdělením do tří dnů. Je otázka publicity. Musíme svolat Federální shromáždění k volbě prezidenta republiky. Musíme napsat na pozvánku program.

Pokud jde o personální řešení, měl jsem rozhovor se soudruhem Husákem. Měl jsem námitku proti kumulaci. Tehdy mi soudruh Husák řekl: když řekneme a, musíme říci i b. Proto podporuji návrh soudruha Štrougala na kandidaturu s. Husáka na funkci prezidenta republiky. Bude to chtít zachovat v tomto orgánu velmi demokratické ovzduší. Charakterové vlastnosti s. Husáka to zaručují. Pak se nemusíme ničeho bát.

Soudruh Kapek:

Měl jsem možnost hovořit se s. Husákem. V tomto rozhovoru jsem mu řekl, že není šťastné řešení kumulace funkcí. Dnes budu mluvit tak, že věřím v sílu strany. Je to řešení, které může uškodit straně. Nelze to tak přejít. Za posledních šest let si vedení strany vydobylo důvěru, vždy dodrželo slovo. Bude to poprvé, kdy se odchyluje od principu.

Otázka kumulace byla trochu vážnější. Proč jsme nenašli odvahu, abychom se zastali těch tisíců funkcionářů, kteří dělili funkce. Tisíce funkcionářů bylo (*sic*) v r. 1968 odsouzeno z kumulace funkcí. To ve vědomí lidí je. Myslím proto, že otázka je daleko vážnější. Mnoho se k tomu řeklo. Jde o to, abychom to nepřešli, aby to pochopil národ, celý stát. Ti soudruzí, kteří o tom přemýšleli, mají odpovědnost za to, že to dnes v tomto orgánu schvalujeme. Odpovědnost v tom, že soudruzí, když to připravovali, museli toto předpokládat. Jsem ten, kdo to myslí upřímně, i když to řekne jinak a i když nemám nic proti soudruhu Husákovi, i když možná mně to bude chtít někdo vnutit. Mám přesvědčení, že touto kumulací funkcí si poškodíme (*sic*). Největším vítězstvím roku 1968 je získaná důvěra, a teď k lidem přijdeme s takovýmto rozhodnutím.

Já jsem se na cestu funkcionáře dostal ne proto, že jsem si to vytyčil za cíl. Nejde u mne také o nějakou ambicióznost. Mluvílo se zde, že funkce prezidenta je bezvýznamná. V r. 1968 se ukázalo, jak významné je, že prezidentem republiky je soudruh Svoboda. Mělo to význam i do budoucnosti. Skutečnost je taková, že funkce prezidenta republiky si vyžádá velmi mnoho času. Časově je to velmi náročné.

Jestli bylo řečeno a, musí být řečeno i b. Jak bude fungovat strana a řízení aparátu? Na někoho se musí řízení aparátu přenést. To by mělo předsednictvo vzít na vědomí.

Musíme se připravit i na národnostní otázku. Máme takový systém. Jestli je Čech ministrem, musí být první náměstek Slovák. K tomu je ve straně i ve veřejnosti klad[e]no nemálo otázek. Neměli bychom si zcela upřímně a otevřeně říci, jak dále v tom pokračovat, abychom nedávali podněty k takovým řečem? Jsem přesvědčen, že jak na Slovensku, tak v Čechách to lidé myslí upřímně, ale takové otázky existují.

Je pravda, jak řekl soudruh Štrougal, že nejcennější v tomto orgánu je demokratizace a kolektivní jednání. Osobně myslím, že i když orgán udělal ohromný pokrok, nemohu neříci, že k jeho dokonalosti velmi mnoho chybí. Při diskusi není věnováno tolik sluchu obsahu, ale tomu, kdo to říká.

Říkám věci zcela upřímně, jak jsem o nich přesvědčen. Znovu opakuji, že to říkám jen v tomto orgánu na plnou hubu. Říkám to proto, abychom si uvědomili, že řešení, se kterým se přichází, má své slabiny v tom, aby to lidé pochopili, abychom ve straně nevyvolali pasivitu. Nejcennější k 30. výročí [osvobození] byla aktivita ve straně.

Jde mi o to, aby lidé nepřestali mít pocit, že mají právo rozhodovat. Co generaci muselo změnit názor. Na lidech musí více záležet než na tom, co zde řekneme. V masách je jiná situace. Tam je to daleko vážnější. Abychom nešli tak suverénně, že se k tomu nesmí nic říci.

Myslím, že na předsednictvu má být řečeno, jak se to bude dělat v aparátě strany, jak to bude řízeno. Jsme na takové úrovni, že je to všechno v pořádku? Jaký podíl na práci budou mít ostatní tajemníci?

Říkám to na tomto orgánu proto, že to pokládám za svou komunistickou povinnost. Říkám to upřímně a otevřeně. Předpokládám, že to tak také bude brané.

Soudruh Hůla:

Především bych chtěl říci, že souhlasím se soudruhem Štrougalem, pokud jde o řešení situace a pokud jde o předložený návrh. Chtěl bych říci, že jsem si věci velmi promýšlel. Máme styky s lidmi, slyšíme různé názory. Ve veřejnosti se o věcech mluví.

Aniž bych to považoval za bezkonfliktní, mohu říci, že řešení, které se navrhuje, je nejlepší, které máme v této situaci. Bude ve straně přijato. Především proto, že lidé v tom budou spatřovat další doklad konkretizace politiky XIV. sjezdu. Bude to dokumentováno v osobě soudruha Husáka. Lidé ve své ohromné většině to přijmou. Budou v tomto vidět pokračování politiky XIV. sjezdu.

Když mluvím o této záležitosti, chtěl bych říci, že nelze podceňovat funkci prezidenta republiky. Prezident republiky má v širokých masách velikou autoritu.

To hlavní, co však budeme dále chtít, aby soudruh Husák byl dále generálním tajemníkem strany, a to především. Spojení funkcí bude klást na soudruha Husáka další pracovní nároky. I když to takto bude, jsem přesvědčen, že můžeme tento návrh přijmout s dobrým pocitem.

Prezident republiky musí být uznáván v širokých masách obou národů. V osobě soudruha Svobody tomu tak bylo. Myslím, že stejně tomu tak bude i u soudruha Husáka. Z toho hlediska bych chtěl návrh na jeho kandidaturu podpořit.

Chci to podpořit v takové dobré důvěře, že to přispěje k tomu, aby se upevnila Československá socialistická republika jako stát dvou rovnoprávných národů, že některé problémy ve vztazích obou národů budou řešeny k oboustrannému prospěchu.

Souhlasím s navrhovaným organizačním postupem i s návrhem na kandidaturu s. Husáka na funkci prezidenta republiky.

Soudruh Jakeš:

Pokud jde o základní otázku, zda řešit, nebo ne, je správné, že se to řeší. Čas dozrál, je vhodná doba z hlediska toho, co zde bylo řečeno. Proto předložené návrhy podporuji.

Pokud jde o osobu soudruha Husáka, je to nejvhodnější kandidát vzhledem k tomu, co prožil a jak pracoval ve funkci generálního tajemníka. Je účelné, že je to Slovák, protože předcházející byli Češi.

Na problém kumulace funkcí se nelze dívat s lehkým srdcem. Je třeba se na to připravit, samozřejmě rozhodující je, aby se plnily závěry XIV. sjezdu. V souvislosti s kumulací mohou vzniknout i nacionální tlaky. Na to je třeba se připravit.

Pokud jde o stranu, za rozhodující pokládám, aby v tomto orgánu se dále posílila kolektivnost, rovnost členů tohoto orgánu, aby existovala plná otevřenost. To jsou předpoklady, aby se práce dále zlepšila. Myslím, že z tohoto hlediska je potřeba klást na budoucnost důraz, aby byly vytvořeny takové podmínky, že práce bude ku prospěchu věci, a ne brzdou.

Soudruh Fojtík:

Plně se přikláním k těm návrhům, které tlumočil soudruh Štrougal. Myslím, že je to řešení optimální a pro jeho uskutečnění nejlepší čas. Ve straně by žádné jiné řešení nebylo přijato. Lidé s tím počítají. Žádné konflikty nepřichází v úvahu.

Soudruh Ondřích:

Je skutečně vhodný čas. Záležitost oddalovat není možné. Navržený postup i personální řešení jsou naprosto správné.

Soudruh Baryl:

Podporuji návrh na řešení i kandidaturu soudruha Husáka na funkci prezidenta republiky. Vidím tento návrh jako neoptimálnější.

Soudruh Švestka:

Souhlasím s návrhem soudruha Štrougala z hlediska řešení i [s] kandidaturou na funkci prezidenta republiky. Samozřejmě jsem si vědom, že budou otázky, i když ne tak vážné, jak bylo řečeno, ale že bude možné je vysvětlit.

Soudruh Moc:

Souhlasím s návrhy soudruha Štrougala. Myslím, že velká část strany a podstatná část veřejnosti v podstatě počítá s takovým řešením. Pro většinu lidí je to řešení neoptimálnější. Je potřeba přitom počítat s tím, že budou ti, kteří budou hájit toto řešení, a druzí, kteří půjdou proti. Bude třeba přitom ukázat na leden 1968, že jej nelze zužovat jen na kumulaci. Bude třeba, aby se jednotliví soudruzi při vhodných příležitostech k těmto věcem vyjadřovali.

Soudruh Biľak:

Soudruh Kapek zde uvedl, že tisíce lidí trpělo (*sic*) za kumulace funkcí. Neznám, že by pravičáci útočili proti všem. Také mě velmi mrzí a neumím pochopit příčinu, proč soudruh Kapek diskutoval proti mně. Necítím vinu. Nikdy jsem netajil, že jsem s Dubčekem pracoval, byl jsem přesvědčen, že ho drží láska k Sovětskému svazu.¹⁴ Toto vše jsem ale zde při prověrce řekl.¹⁵ Není pravda, že jsme netrpěli za chyby.

Soudruh Husák:

V souvislosti s těmito otázkami byly v diskusi nadhozeny širší problémy. Úspěch naší politiky, tohoto orgánu ústředního výboru, celé strany, nespočívá v jedné nebo dvou kádrových otázkách. Spočívá ve správné analýze řešení problémů. To je hlavní, rozhodující pro dnešní situaci.

Mně samému nebylo lehké se v této věci rozhodnout. Nebylo lehké se v problémech rozebrat. Doznívají různé přežitky v hlavách lidí. Nacionální přežitky u každého národa. Kampaň proti osobní moci. Nebylo to lehké řešit, ale postupně z rozhovorů se soudruhy se u mě vytvořilo přesvědčení, že je to pro danou situaci pro posílení vedoucí úlohy strany a autority strany a za dané situace potřebné. Najděte jiného Ludvíka Svobodu. Někteří soudruzi zde připomínali, aby se dále upevnila kolektivnost vedení, aby se posílila. S tím velmi souhlasím, nejen teoreticky. O to jsem roky usiloval. Osobně se domnívám, že vznikla taková atmosféra. Od té doby, co jsem vstoupil do funkce, jsem se o to snažil. V každém vedoucím orgánu vznikají problémy, i v tak vyspělé straně, jako je KSSS, jsou. I tam musí sjednocovat názory v klíčových otázkách. Soudruh Brežněv mi kladl na srdce, jak je třeba, aby vedoucí člověk neustále lepil kolektiv dohromady, že podstata toho je v demokratickém vedení orgánu. K tomu příslušné informace a kolektivní vedení. Nevidím žádný důvod, co by se u mě mělo změnit k horšímu. Naopak, budu rozmyšlet o tom, aby to šlo k lepšímu. Před žádným členem tohoto orgánu nemám žádné tajné otázky. Nevidím riziko, proč by m[n]ě měly věci vstoupit do hlavy.

14 Vasil Biľak a Alexander Dubček úzce spolupracovali ve vedení Komunistické strany Slovenska v 60. letech, společně například postupovali proti Gustávu Husákovi po jeho kritickém vystoupení na bratislavské městské konferenci KSS z března 1964 a průběžně proti Antonínu Novotnému. Biľak také podporoval v lednu 1968 Dubčka do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Jejich vztahy se začaly citelně ochlazovat v průběhu pražského jara, kdy Biľak zaujímal principiálně prosovětské pozice a byl na rozdíl od Dubčka oddaným nástrojem politiky Moskvy.

15 Řeč je o stranických prověrkách z roku 1970, které byly spojeny s výměnou stranických legitimací. Ačkoliv členové předsednictva ÚV KSČ získali novou legitimaci (prověření) automaticky, zdá se, že na některém ze zasedání předsednictva došlo k určité sebekritické diskusi o minulosti. Informaci mi potvrdil Peter Colotka v osobním rozhovoru 16. září 2015 ironicky s tím, že diskuse proběhla v duchu „realistického pacifismu“. „V předsednictve sa diskutovalo a každý diskutoval kriticky k druhému, k sebe samému už menej. Zoberte si to predsedníctvo a jedínú sebakritiku za udalosti 68-teho roku som tam robil ja,“ vzpomínal dotčeně Vasil Biľak. (*Archív Ústavu politických vied SAV* (Bratislava), fond Zbierka Komisie vlády Slovenskej republiky pre analýzu historických udalostí z rokov 1967–1970, záznam rozhovoru s Vasilem Biľakem z 5.10.1990, s. 111.)

Mám na to léta a zkušenosti a vím, které metody práci prospívají a které škodí. Zažil jsem období Gottwaldova vedení. Viděl jsem i černé chvíle. Kolik bylo slabých míst. To vše musí být škola. Pokud by se vyskytly u mě takové tendence, prosím, abych byl na ně upozorněn. Každý může udělat hloupost.

Pokud jde o spojení obou funkcí. Těžiště je ve funkci generálního tajemníka. Mně na mocenské pozici nepřibude ani gram. Těžiště mé práce bude ve straně, které budu věnovat maximum svých sil. Byl jsem při tom, když po rezignaci Beneše se jednalo o nového prezidenta.¹⁶ Soudruhovi Gottwaldovi se do toho nechtělo, vedl dlouhé diskuse. Výsledek byl ten, že tradice prezidenta republiky byla taková, že strana přes tuto funkci může popularizovat své představitele, svou politiku.

U části lidí mohou vzniknout i nacionální problémy. Nemůžeme před nimi zavírat oči. Přežívají určité předsudky. Je potřeba k nim citlivě přistupovat. Musíme urychlovat internacionální mínění našich národů. Nezakrývat úlohu socialistických národů. Posilovat jednotu celostátní. Bylo by nesprávné neslyšet tyto hlasy, ale také je přeceňovat.

Rozhodující orgány u nás jsou stranické orgány. Tam [je] vyjádřena převaha početnější části republiky. Výchova ke společnému vědomí československému je velmi důležitá. Podle mého názoru v předcházejících deseti letech byla zanedbávána. U nás tato otázka s leninskou ostrostí postavena nebyla. Tu nás čeká velmi mnoho práce.

Někteří soudruzi zde nastolili otázku, jak to bude v předsednictvu a v sekretariátě ÚV. Už jsem řekl, že za hlavní funkci považuji funkci generálního tajemníka. Soudruh Gottwald byl suverénním šéfem strany. Byl jediným představitelem strany. Kdyby otázka stála tak, že by tento orgán měl pochybnosti o mém psychickém a zdravotním stavu, pak by stála otázka jinak. Ale já se prozatím cítím dobře.

K otázce, kdo bude řídit, je třeba říci, že máme rozděleny úseky. Nevidím potřebu nic měnit. Půjdeme do XV. sjezdu strany. Velmi brzy budeme schvalovat svolání sjezdu. Vychází to tak nějak na duben příštího roku.¹⁷ Budeme si muset rozložit síly. Co je nejlepší pro práci strany, pro společenské orgány, co v základních organizacích a až po nejvyšší orgány. Budeme uvažovat o posílení. Nemám věci domyšleny, nikdo asi nemáme. Budeme muset domyslet, co je účelnější, lepší, jak rozestavět své síly.

16 Edvard Beneš (1884–1948) abdikoval 2. června 1948 na prezidentský úřad z důvodu nesouhlasu s nově přijatou Ústavou 9. května pro její faktickou nedemokratičnost. Novým prezidentem byl následně zvolen 14. června 1948 dosavadní ministerský předseda a předseda ÚV KSČ Klement Gottwald. Gustáv Husák, tehdejší předseda Sboru pověřenců a přední komunistický funkcionář na Slovensku, se skutečně účastnil diskusí ohledně prezidentské otázky. Mimo jiné prosazoval, aby uvolněný premiérský post zastával jako Slovák Viliam Široký, když prezidentem bude Čech. Jak je známo, nakonec byl však vybrán Antonín Zápotocký. (Viz MACHÁČEK, Michal: Gustáv Husák a státoprávní otázka Slovenska do roku 1948. In: MICHÁLEK, Slavomír – LONDÁK, Miroslav a kol.: *Gustáv Husák: Moc politiky – politik moci*. Bratislava, Veda 2013, s. 365.)

17 Patnáctý sjezd KSČ se konal ve dnech 12. až 16. dubna 1976 v tehdejším Sjezdovém paláci v Praze.

V nedávné historii se strana rozsypala proto, že se rozsypalo vedení. Takový stav připustit nemůžeme. Takovému stavu nebudeme nahrávat. To jsem chtěl říci na okraj otázek.

Pokud byly názory, že Husák chce soustředit moc do svých rukou, nic podobného ve stranickém orgánu nemůže být. Když se věci daří, lidé chválí. Když se nedaří, nadává se.

Děkuji za důvěru, za dobré slovo řečené na mou adresu. Není to radostná chvíle takové řešení, ale asi se jinak věci dělat nedají.

Národní archiv, fond Předsednictvo ÚV KSČ 1971–1976, svazek 154, archivní jednotka 158/0b, Nekorigovaný záznam diskuse ke zprávě o zdravotním stavu prezidenta republiky s. L. Svobody a o dalších otázkách s tím souvisejících na 153. schůzi předsednictva ÚV KSČ konané 16. května 1975, s. 1–16.

3

1975, 16. května, Praha – Usnesení 153. schůze předsednictva ÚV KSČ k bodu 1

Č.j. P 153/75

K bodu 1: Návrh řešení vyplývajícího ze zdravotního stavu prezidenta republiky soudruha Ludvíka SVOBODY /s. G. Husák, s. L. Štrougal – ústně/

Usneseno:

Předsednictvo ÚV KSČ

I. bere na vědomí souhrnnou zprávu lékařského konzilia z 13. 5. 1975 o zdravotním stavu prezidenta republiky soudruha L. Svobody;

II. souhlasí s navrhovaným doplňkem článku 64 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci;

III. ukládá s. L. Štrougalovi ve federální vládě a s. A. Indrovi ve Federálním shromáždění zabezpečit projednání a přijetí doplňku článku 64 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o čs. federaci;¹

IV. svolává zasedání Ústředního výboru KSČ na úterý 27. 5. v 10.00 hodin do Vladislavského sálu Pražského hradu k projednání doplňku k ústavnímu zákonu a k volbě kandidáta na funkci prezidenta ČSSR;

V. jednomyslně souhlasí, aby Ústřednímu výboru KSČ byl navržen jako kandidát na funkci prezidenta ČSSR soudruh Gustáv HUSÁK;

VI. souhlasí

a/ svolat na pondělí 19. května ve 14 hodin do budovy ÚV KSČ poradu předsednictva ÚV KSČ s vedoucími tajemníky krajských /městských/ výborů strany;

b/ svolat klub komunistů-poslanců Federálního shromáždění na 27. 5. v 15.00 hodin a zajistit svolání ostatních klubů v přibližně stejném čase;

c/ svolat společnou schůzi obou sněmoven Federálního shromáždění na 28. května v dopoledních hodinách k projednání návrhu doplňku článku 64 ústavního zákona o čs. federaci s tím, že předsednictvo FS bezprostředně po ukončení schůze obou sněmoven doplněk ústavního zákona vyhlásí;

d/ svolat na 28. května – 14.00 hod. zasedání Ústředního výboru Národní fronty ČSSR k projednání návrhu společného kandidáta KSČ a Národní fronty na funkci prezidenta ČSSR;

e/ svolat k volbě prezidenta ČSSR společnou schůzi obou sněmoven Federálního shromáždění na 29. května v 10.00 hodin do Vladislavského sálu Pražského hradu;²

1 K tomu viz *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], Federální shromáždění Československé socialistické republiky, Společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů, Stenoprotokoly, 17. schůze, 28. května 1975 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/017schuz/s017001.htm>.

2 *Tamtéž*, 18. schůze, 29. května 1975 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/018schuz/s018001.htm>.

VII. pověřuje sekretariát ÚV KSČ organizačně zabezpečit realizaci tohoto usnesení, informovat o postupu předsednictva ÚV KSČ na schůzi 23. května, případně mu předložit některé otázky k posouzení a rozhodnutí.

Provede:	s. G. Husák
	s. L. Štrougal
	s. J. Kempný
	s. A. Indra
	s. J. Marko
	s. F. Ondřich

Národní archiv, fond Předsednictvo ÚV KSČ 1971–1976, svazek 154, archivní jednotka 158/0a, usnesení 153. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 16. května 1975 k bodu 1, s. 14 n.

4

1975, 17. června, Praha – Děkovný list generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR Gustáva Husáka předsedovi federální vlády ČSSR Lubomíru Štrougalovi za vykonávání některých prezidentských funkcí (kopie)

V Praze dne 17. června 1975¹

Vážený soudruhu Štrougale,

Jménem předsednictva ústředního výboru strany i jménem svým chci Ti i touto cestou poděkovat za práci, za všechno úsilí, které jsi vynaložil po dobu 14 měsíců při výkonu některých prezidentských funkcí.²

Jsem si vědom toho, že vedle své, tak náročné a odpovědné, funkce předsedy federální vlády, vedle práce v předsednictvu strany při řešení tak závažných a složitých otázek, jaké v tomto období byly nastolovány, výkon těchto povinností byl nemalou další zátěží. Tím více si vážím Tvého odpovědného osobního přístupu i politického rozhledu, se kterým jsi k věcem přistupoval v zájmu harmonického a dobrého chodu stranického i státního řízení naší společnosti ve vnitřní i zahraničně politické oblasti.³

Ještě jednou přijmi můj upřímný dík s přáním pevného zdraví a dobré pohody v práci i v osobním životě.

Se soudružským pozdravem⁴

Vážený soudruh
Lubomír Štrougal
Předseda vlády ČSSR

Praha

Národní archiv, fond Kancelář generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, karton 246, Návrh na změnu ústavy v souvislosti s volbou prezidenta, Děkovný list Gustáva Husáka Lubomíru Štrougalovi za vykonávání některých prezidentských funkcí, 17. 6. 1975, s. 1.

1 Datace dne byla dopsána ručně.

2 Lubomír Štrougal zastupoval prezidenta ČSSR od 28. března 1974 do 29. května 1975.

3 Zajímavé je, že Štrougal nechal po převzetí prezidentských kompetencí federální vládou vyvést prezidentskou standardu nad jejím úřadem, což údajně vzbudilo u Husáka takové pohoršení, že vlajka musela být sejmuta. Husák se podle Štrougala viděl již ve funkci prezidenta a věc chápal jako narušení své prestiže. (Viz audiozáznam rozhovoru autora s Lubomírem Štrougaem ze 17.6.2015, v osobním archivu autora.)

4 Nesignováno (kopie).

Biogramy dotyčných funkcionářů KSČ

RSDr. Jan Baryl

20. 12. 1925 – 21. 11. 1977, komunistický funkcionář a politik. Vyučil se zámečnickem, člen KSČ od roku 1945. Tajemník Okresního výboru Svit v Gottwaldově (1950) a poté vedoucí oddělení Krajského výboru KSČ tamtéž (1951–1953). Po absolvování stranické školy působil v aparátu ÚV KSČ (1956–1969). Poté pracoval v sekretariátu byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, posléze jako tajemník (1970–1971). Vedoucí ekonomického oddělení ÚV KSČ (1970–1973), člen ÚV KSČ (1970–1977), tajemník a člen sekretariátu ÚV KSČ (1973–1977), kandidát předsednictva ÚV KSČ (1975–1977). Poslanec Sněmovny národů (1974–1976) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1976–1977).

RSDr. Mikuláš Beňo, CSc.

narozen 12. 11. 1930, komunistický funkcionář a politik. Původním povoláním krejčí, člen KSČ od roku 1950. Tajemník Krajského výboru ČSM v Žilině (1956–1959). Pracoval na různých pozicích v aparátu Středoslovenského krajského výboru KSS (1962–1970), nakonec jako vedoucí tajemník a zároveň asistent prvního tajemníka ÚV KSS (1968–1970). Poté zástupce vedoucího oddělení ÚV KSČ (1970–1971), zástupce (1970–1973) a vedoucí sekretariátu generálního tajemníka ÚV KSČ (1973–1977). Člen ÚV KSČ (1971–1989), tajemník a člen sekretariátu ÚV KSČ (1977–1988), poté předseda Správy federálních hmotných rezerv (1988–1990). Poslanec Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSSR (1978–1990). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

RSDr. Vasil Biľak

11. 8. 1917 – 6. 2. 2014, komunistický funkcionář a politik. Vyučil se krejčím, člen KSČ od roku 1945. Pracoval na různých pozicích v aparátu krajských výborů KSS v Bratislavě a Prešově (1950–1958), poté řídil na Slovensku školství a kulturu (1958–1963). Člen ÚV KSČ (1954–1989) a ÚV KSS (1955–1968 a 1969–1971). Člen předsednictva, sekretariátu a tajemník pro ideologické otázky ÚV KSS (1962–1968), první tajemník ÚV KSS (1968). Člen předsednictva ÚV KSČ a tajemník ÚV KSČ pro ideologické otázky a otázky zahraniční politiky (1968–1988). Poslanec Národního shromáždění ČSSR (1960–1968) a poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1969–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Prof. JUDr. Peter Colotka

narozen 10. 1. 1925, právník a komunistický politik. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, kde působil jako pedagog a funkcionář (děkan 1957–1959). Člen KSČ od roku 1947. Člen Mezinárodního soudního dvora v Haagu (1962–1970). Od roku 1963 poslanec Slovenské národní rady, pověřenec pro spravedlnost Slovenské národní rady (1963–1968). Člen ÚV KSČ a ÚV KSS (1966–1989).

Místopředseda vlády ČSSR (1968–1969), poté předseda Federálního shromáždění ČSSR (1969). Předseda vlády Slovenské socialistické republiky, člen předsednictva ÚV KSČ a předsednictva ÚV KSS (1969–1988). Velvyslanec ČSSR ve Francii (1989–1990). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

PhDr. Jan Fojtík, CSc.

narozen 1. 3. 1928, novinář a komunistický politik. Vystudoval filozofii a psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a Akademii společenských věd ÚV KSSS v Moskvě. Člen KSČ od roku 1948. Redaktor *Rudého práva* (1951–1957 a 1961–1968, zástupce šéfredaktora 1967–1968). Šéfredaktor časopisu *Nová mysl* a rektor Vysoké školy politické ÚV KSČ (1969). Kandidát (1966–1969) a člen ÚV KSČ (1969–1989). Vědecký pracovník Ústavu politických věd ÚV KSČ (1968–1969). Tajemník ÚV KSČ odpovědný za řízení oblasti propagace, kultury, vědy a sdělovacích prostředků (1969–1989). Člen sekretariátu ÚV KSČ (1969–1989), kandidát (1982–1988) a člen předsednictva ÚV KSČ (1988–1989). Poslanec Sněmovny lidu (1969–1971) a Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSSR (1971–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Ing. Karel Hoffmann

5. 6. 1924 – 21. 2. 2013, komunistický funkcionář a politik. Vyučil se drogistou a absolvoval Vysokou školu politickou a sociální, člen KSČ od roku 1945. Od roku 1950 pracoval v aparátu ÚV KSČ. Ústřední ředitel Československého rozhlasu (1959–1967), ministr kultury a informací (1967–1968), ředitel Ústřední správy spojů a náměstek předsedy Správy státních hmotných rezerv (1968–1969), ministr-předseda Federálního výboru pro pošty a telekomunikace a ministr spojů ČSSR (1969–1971). Předseda Ústřední rady odborů (1971–1987). Člen ÚV KSČ (1966–1989), kandidát (1971) a člen předsednictva ÚV KSČ (1971–1989). Člen sekretariátu a tajemník ÚV KSČ (1987–1989). Poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Ing. Václav Hůla

21. 7. 1925 – 1. 4. 1983, komunistický politik a ekonom. Vystudoval Vysokou školu obchodní v Praze, člen KSČ od roku 1945. Pracoval v Kanceláři prezidenta republiky (1948–1953) a v Úřadu předsednictva vlády (1948–1965). Náměstek ministra-předsedy státní komise pro finance, ceny a mzdy (1965–1968), ministr vlády ČSSR pověřený řízením Státního cenového úřadu (1968), místopředseda vlády ČSSR a ministr plánování (1969). Tajemník byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích (1968–1969) a předseda jeho ekonomické komise (1969–1971). Člen ÚV KSČ (1969–1983), kandidát (od roku 1970) a člen předsednictva ÚV KSČ (1975–1983). Poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1983) a předseda Státní plánovací komise (1971–1981).

JUDr. Gustáv Husák, CSc.

10. 1. 1913 – 18. 11. 1991, právník a komunistický politik. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, člen KSČ od roku 1933. Před válkou studentský aktivista a funkcionář. Přední funkcionář komunistického aparátu a exekutivy na Slovensku (1944–1950), předseda Sboru pověřenců (1946–1950). Člen ÚV KSČ (1945–1951, 1968–1989) a ÚV KSS (1944–1950, 1968–1969). Odsouzen ve vykonstruovaném politickém procesu a vězněn (1951–1960). Poté skladník a podnikový právník. Vědecký pracovník Ústavu státu a práva Slovenské akademie věd (1963–1968), poté místopředseda vlády ČSSR (1968). První tajemník, člen sekretariátu a předsednictva ÚV KSS (1968–1969). První tajemník ÚV KSČ (1969–1971), poté generální tajemník ÚV KSČ (1971–1987). Člen předsednictva (1945 a 1968–1989) a sekretariátu ÚV KSČ (1969–1987). Poslanec Národního shromáždění ČSR (1945–1951). Člen Slovenské národní rady (1969–1971). Poslanec Sněmovny národů (1969–1971) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1975). Prezident ČSSR (1975–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Alois Indra

1921–1990, komunistický funkcionář a politik. Absolvoval reálné gymnázium, původním povoláním dělník a železniční úředník. Člen KSČ od roku 1937. Působil v aparátu Krajského národního výboru ve Zlíně a v místním sekretariátu KSČ (1948–1960). Vedoucí plánovacího oddělení ÚV KSČ (1960–1962), ministr-předseda Státní plánovací komise (1962–1963) a ministr dopravy (1963–1968). Člen ÚV KSČ (1962–1989), člen sekretariátu a tajemník ÚV KSČ (1968–1971). Kandidát (1970–1971) a člen předsednictva ÚV KSČ (1971–1989). Poslanec Národního shromáždění ČSSR (1964–1968) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1969–1989), předseda Federálního shromáždění ČSSR (1971–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

RSDr. Miloš Jakeš

narozen 12. 8. 1922, komunistický funkcionář a politik. Zaměstnanec Baťových závodů ve Zlíně (1937–1950), kde se vyučil elektrotechnikem a absolvoval vyšší průmyslovou školu elektrotechnickou. Člen KSČ od roku 1945. Předseda Jednotného národního výboru v Gottwaldově (1950–1952), tajemník ÚV ČSM (1952–1955). Po absolvování Vysoké stranické školy při ÚV KSSS v Moskvě působil v aparátu ÚV KSČ (1958–1963). První náměstek předsedy Ústřední správy pro rozvoj místního hospodářství (1963–1966) a náměstek ministra vnitra (1967–1968). Předseda Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ (1968–1977). Člen ÚV KSČ (1977–1989) a člen předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ (1981–1989). Tajemník pro oblast zemědělství a výživy ÚV KSČ (1977–1981), tajemník pro ekonomickou oblast ÚV KSČ (1981–1987) a generální tajemník ÚV KSČ (1987–1989). Poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Doc. Ing. Antonín Kapek

6. 6. 1922 – 23. 5. 1990, strojní inženýr a komunistický funkcionář a politik. Vyučil se strojním zámečníkem a živil se jako dělník, posléze vystudoval Fakultu strojního inženýrství Českého vysokého učení technického v Praze. Člen KSČ od roku 1945. Pracoval jako hlavní technolog a poté hlavní inženýr v ČKD Sokolovo (1953–1958). Člen ÚV KSČ (1958–1989), kandidát (1962–1968) a člen předsednictva ÚV KSČ (1970–1988). Generální ředitel ČKD Praha (1965–1968), poté vedoucí tajemník Městského výboru KSČ v Praze (1969–1988). Poslanec Národního shromáždění ČSSR (1964–1968) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1969–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ. Spáchal sebevraždu.

Prof. Ing. Josef Kempný, CSc.

25. 11. 1920 – 19. 7. 1996, komunistický funkcionář a politik. Absolvoval reálné gymnázium, původním povoláním stavební technik. Později absolvoval Stavební fakultu Vysoké školy technické v Brně. Člen KSČ od roku 1945. Prošel řadou stranických a hospodářských funkcí, také řídil různé strojírenské podniky (1948–1964). Poté vedoucí tajemník Městského národního výboru v Ostravě (1964–1968). Člen ÚV KSČ (1968–1989), tajemník ÚV KSČ (1968–1969 a 1970–1981) a člen předsednictva ÚV KSČ (1969–1988). Předseda vlády České socialistické republiky a místopředseda vlády ČSSR (1969–1970), poté předseda byra pro řízení stranické práce v českých zemích (1970–1971). Poslanec České národní rady (1968–1976 a 1981–1989) a Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSSR (1969–1989), předseda České národní rady (1981–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Josef Korčák

17. 12. 1921 – 5. 10. 2008, komunistický funkcionář a politik. Vyučil se soustružníkem. Člen KSČ od roku 1946, od konce čtyřicátých let zastával četné stranické funkce. Byl vedoucím tajemníkem Okresního výboru KSČ v Blansku (1948–1951) a Krajského výboru KSČ v Brně (1955–1960), poté tajemníkem Krajského výboru KSČ v Jihomoravském kraji (1960–1962). Zastával funkce ministra výstavby (1962–1963) a ministra-předsedy Ústřední správy energetiky (1963–1968), poté působil jako předseda vlády ČSR a zároveň místopředseda vlády ČSSR (1970–1987). Člen ÚV KSČ (1958–1990), byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích (1969–1971) a předsednictva ÚV KSČ (1970–1987). Působil i jako předseda Ústředního výboru Národní fronty (1969–1971). Poslanec Národního shromáždění (1962–1968), Federálního shromáždění (1969–1990) a České národní rady (1971–1990). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Prof. JUDr. Karol Laco, DrSc.

28. 10. 1921 – 13. 4. 2009, ústavní právník a komunistický politik. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, kde pedagogicky působil do roku 1969 a zastával funkci děkana (1953–1956 a 1961–1963). Odborně se zabýval problematikou ústavního práva, volebních systémů a státoprávními otázkami. Člen KSČ od roku 1951. Byl členem domácích i zahraničních právních komisí, též

právní komise ÚV KSČ (1966–1969). Významně se podílel na přípravách, realizaci i revizi federalizace Československa. Místopředseda vlády ČSSR pro legislativu a předseda legislativní rady vlády (1969–1988). Poslanec Sněmovny národů (1969–1971) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1990).

RSDr. Jozef Lenárt

3. 4. 1923 – 11. 2. 2004, komunistický funkcionář a politik. Absolvoval Baťovu mistrovskou školu chemickou a Vysokou stranickou školu při ÚV KSSS v Moskvě. Člen KSČ od roku 1943. Po válce pracoval jako oblastní tajemník KSS v Popradě a ve stranickém aparátu v Bratislavě. Náměstek ministra lehkého průmyslu (1951–1953) a poté vedoucí tajemník Krajského výboru KSS v Bratislavě (1956–1959). Člen ÚV KSS (1950–1953, 1957–1966 a 1970–1989), člen předsednictva (1960–1963 a 1970–1988) a sekretariátu ÚV KSS (1958–1963 a 1970–1988). Tajemník (1958–1962) a první tajemník ÚV KSS (1970–1988). Člen ÚV KSČ (1958–1989), tajemník ÚV KSČ pro mezinárodní vztahy a stranickou výchovu (1968–1970), tajemník pro ekonomii a zahraniční politiku (1988–1989). Člen sekretariátu (1968–1971 a 1988–1989) a předsednictva ÚV KSČ (1962–1968 a 1970–1989, kandidát 1968–1969). Předseda Slovenské národní rady (1962–1963) a poté předseda vlády ČSSR (1963–1968). Poslanec Národního shromáždění ČSSR (1960–1968), Slovenské národní rady (1971–1990) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1969–1990). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Miroslav Moc

12. 2. 1928 – 1996, komunistický funkcionář a novinář. Vystudoval obchodní akademii, původním povoláním lesní dělník. Člen KSČ od roku 1947. Redaktor tiskovin *Sever* (1946–1947) a *Mladá fronta* (1947–1963). Poté postupně pracoval v *Rudém právu* jako redaktor, zpravodaj ve Spolkové republice Německo, zástupce šéfredaktora (1963–1969) a nakonec šéfredaktor (1969–1975). Člen ÚV KSČ (1969–1976) a sekretariátu ÚV KSČ (1970–1975). Poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1976). Velvyslanec ČSSR ve Švýcarsku (1975–1981), poté náměstek generálního ředitele podniku pro propagaci v zahraničním obchodě Rapid (1982–1990).

RSDr. František Ondřích

26. 11. 1929 – †, komunistický funkcionář. Vyučil se elektrotechnikem, člen KSČ od roku 1948. Zastával různé funkce ve stranickém aparátu v Jihočeském kraji (1950–1971). Referent (1964–1966) a vedoucí politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ (1970–1971). Člen ÚV KSČ (1971–1976), člen sekretariátu a tajemník ÚV KSČ (1971–1976). Ministr-předseda Výboru lidové kontroly a člen Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ (1976–1989). Poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1990). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

JUDr. Lubomír Štrougal

narozen 19. 10. 1924, komunistický funkcionář a politik. Vystudoval Právníkou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, člen KSČ od roku 1945. Od roku 1948

pracoval v aparátu Krajského výboru KSČ v Českých Budějovicích, posléze jako vedoucí tajemník (1957–1959). Ministr zemědělství, lesního a vodního hospodářství (1959–1961), ministr vnitra (1961–1965) a místopředseda vlády odpovědný za koordinaci přípravných prací a provádění ekonomické reformy (1968). Předseda Hospodářské rady (1968–1969) a byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích (1968–1970). Člen ÚV KSČ (1958–1989), sekretariátu (1959–1961 a 1965–1970) a předsednictva ÚV KSČ (1968–1988), tajemník ÚV KSČ (1965–1970). Předseda vlády ČSSR (1970–1988). Poslanec Národního shromáždění ČSSR (1960–1968) a Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1969–1989). V roce 1990 vyloučen z KSČ.

Oldřich Švestka

24. 3. 1922 – 8. 6. 1983, komunistický funkcionář, politik a novinář. Absolvoval obchodní akademii, původním povoláním úředník. Člen KSČ od roku 1945. Po válce působil jako tajemník Okresního národního výboru v Havlíčkově Brodě, poté se věnoval stranickému tisku. Pracoval v *Rudém právu* jako redaktor (1945–1958), zástupce šéfredaktora (1951–1958) a šéfredaktor (1958–1968 a 1975–1983), byl šéfredaktorem časopisu *Tribuna* (1969–1971). Kandidát (1958–1962), člen ÚV KSČ (1962–1983) a předsednictva ÚV KSČ (1968). Člen ideologické komise ÚV KSČ (1963–1969) a byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích (1969–1971). Člen sekretariátu (1970–1983) a tajemník ÚV KSČ (1970–1975). Poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR (1971–1983).